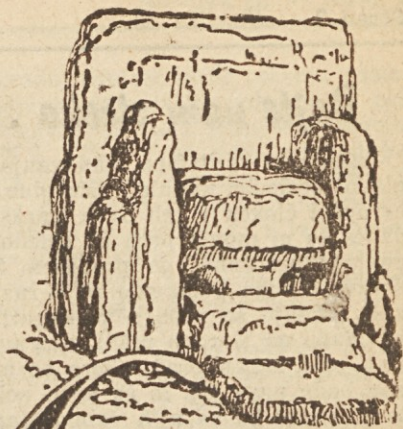

Koroška

Izdaja:
BRITANSKA OBVEŠČEVALNA SLUŽBA

Cena:

Za naročnike:
v tuzemstvu mesečno 1.— šiling,
v inozemstvu mesečno 2.— šilinga.
Posamezna številka 30 grošev.

Leto III.

Celovec, 8. avgusta 1947

Številka 33

Pred carinsko zvezo med Bolgarijo in Jugoslavijo

DIMITROV IN MARŠAL TITO O POMENU

Pri konferenci na Bledu, kjer sta bolgarski zunanji minister Kimon Georgijev in jugoslovanski zunanji minister Stanoje Simić podpisala protokol, sta se obe vladi zedinili o številnih ukrepih za ožje politično, gospodarsko in kulturno sodelovanje. V tem smislu sta obe vladi sklenili, da bosta vsa vprašanja svoje zunanje politike po prehodnem izmenjavanju mnenj skupno obravnavali.

Pogodba med obema državama vsebuje sedem točk:

1. Osnutek pogodbe o prijateljstvu, sodelovanju in medsebojni pomoči.
2. Načrt za popolno gospodarsko sodelovanje, priprave za carinsko zvezo in soglašanje v gospodarskih načrtih. (Na tem področju so se zedinili o vrsti določb o sodelovanju v industriji, elektrifikaciji, rudarstvu, poljedelstvu, prometu in zunanji trgovini.)
3. Novo obmejno pogodbo med obema deželama, s katero bo odpravljena stara določba o potovanju iz ene v drugo državo in določiti bodo skupno lastninsko pravico za vsa posestva, ki leže ob meji.
4. Gradbo prometnih zvez, posebno železnic med obema deželama.
5. Ožje sodelovanje med obema vladama z ozirom na večkratno kršitev meja s strani grške vlade, kakor tudi z ozirom na preiskovalni odbor Varnostnega sveta in njegovo dosedanje delovanje, ter z ozirom na druga mednarodna

Težave na Koreji

»Times« ima daljši članek o težavah na Koreji ter pravi med drugim: »K sreči bo general Wedemeyer, ki je zdaj na Kitajskem, poročal predsedniku Trumanu tudi o Koreji. Kljub sporazumu med Marshallom in Molotovom je sovjetsko-ameriška komisija za Korejo trčila na nove težave. Glavna naloga komisije je, ustanoviti začasno korejsko vlado v posvetovanju z »demokratskimi« korejskimi strankami. Uspeha pa ni bilo, ker se krajevni sovjetski ter ameriški uradniki niso mogli sporazumeti o kvalifikaciji privednika »demokratski«. Da bi premagala mrtvilo, ki je trajalo že eno leto, sta Marshall in Molotov meseca maja sklenila v Moskvi, da pridejo v pošto za vlado tiste stranke, ki so podprle uradno izjavo omenjene komisije. Skupna komisija je nato znova pričela s sejami, ter je p. junija pričela razpravljati o prošnjah korejskih strank. V severni Koreji, ki je pod sovjetsko zasedbo, je priznana le ena politična stranka, to je komunistična. Na ameriškem področju je več političnih organizacij. Obe področji težko prenašata te težave. Kljub sovjetskemu prizadevanju predstavlja komunistična stranka le majhen del prebivalstva. Na severnem področju ima oblast nad množicami, na južnem področju pa izpodjeda prizadevanje Američanov za politično in gospodarsko ustalitev. Sovjeti jo močno podpirajo iz prestižnih razlogov, Američani pa so upravičeno mnenja, da ta stranka ne izraža resničnih želja korejskega prebivalstva. Dokler se Amerika in Sovjetska zveza ne bosta sporazumeli in dokler bo Koreja bojišče med tekmočimi političnimi doktrinami, bo dežela proti volji prebivalstva raztrgana na dve. Na Združenih narodih je, da revidirajo načrt za skupno zasedbo.

vprašanja, posebno kar se tiče Donavskega statuta.

6. Popolno kulturno sodelovanje, vključno izmenjavo časopisov.
7. Jugoslavija se odpove bolgarskim reparacijam, ki jih je predhodno zahtevala in sicer v znesku 25 milijonov dolarjev.

Po govoru maršala Tita sodeč, je sodelovanje med obema deželama za utrditev miru na Balkanu velikega pomena. »Obe deželi bosta sedaj naprej svojo svobodo in neodvisnost skupno branili,« je izjavil.

Bolgarski ministrski predsednik Georgi Dimitrov je poudaril, da nima blejska konferenca velik pomen samo za Bolgarijo in Jugoslavijo, temveč da predstavlja važno oporo za združitev vseh naprednih in demokratskih sil.

Dimitrov je dejal dalje, da bratsko sodelovanje Bolgarije in Jugoslavije nikakor ni naperjeno proti kateri drugi državi in ne predstavlja nobene nevarnosti za inte-

rese drugih narodov. Dimitrov je dejal: »Nobena grožnja, niti atomska bomba, nas ne more ovirati na naši poti.«

ZAČUDENJE V LONDONU

Bolgarsko-jugoslovanska pogodba je izzvala v Londonu veliko začudenje. Kakor trdijo tu, ne predstavlja ta pogodba samo prvo pogodbo med državo zmagovalko in bivšo sovražno državo, temveč dá misliti predvsem zaradi svoje vidne osti napram Grčiji.

Dosedaj so bile vse takozvane varnostne pogodbe vzhodnoevropskega sistema v svojem oblikovanju urejene proti nevarnosti morebitnega ponovnega nemškega napada.

Klavzula bolgarsko-jugoslovanske pogodbe, v kateri sta se obe vladi obvezali, da bosta ostali v najožjem stiku napram »čestim izzivanjem grške vlade na obmejnem ozemlju«, ne da več dvomiti o namenu te pogodbe.

Angleški komentarji o vetu

Angleški list »Manchester Guardian« piše, da je Sovjetska zveza s svojim vetom proti ustanovitvi trajne Balkanske komisije sprožila vprašanje o smotnosti organizacije Združenih narodov.

Kaj pravi Listina Združenih narodov? Člen prvi prvega poglavja: »Namen Združenih narodov je vzdrževati mednarodni mir in varnost in v ta namen podvzeti učinkovite kolektivne ukrepe za preprečevanje in odstranjevanje ogražanja miru ter za preprečevanje napadalnih dejanj ali drugih kršitev miru in z mirnimi sredstvi ter v skladu z načeli pravičnosti in mednarodnega prava urejevati medsebojne spore. Nemiri v Grčiji so ustvarili tak položaj. Nobena velesila ni neposredno vmešavana. Niso potrebne armade in ne gospodarske sankcije. Kar je zaenkrat potrebno, je le to, da dobi 11 ljudi pooblastilo, da more svobodno prekoračiti meje in zasliševati ljudi. Človeka prime skušnjava, da bi rekel to, kar je rekel med debato sir Alexander Cadogan: »Če prizadete države ne morejo storiti tega, ne morejo storiti sploh ničesar.«

»Manchester Guardian« nadaljuje, da so še druga vprašanja, ki bi jih morali urediti Združeni narodi. Eno tako vprašanje je Indonezija, drugo pa Koreja. Toda kaj nam pomaga, če v sedanjih okoliščinah to storimo. Poleg tega bodo morali Združeni narodi razpravljati o prizivu Egipta, septembra pa bo glavna skupščina razpravljala o obupnem palestinskem vprašanju. Zadnje vprašanje je za Anglijo najvažnejše. Britanska vlada je zajeta v tragični krog upora in dušitve tega upora, česar si niti moralno niti gospodarsko ne more privoščiti in za kar ji nudijo Združeni narodi edino možnost za izhod. Na srečo je glavna skupščina primernejša kakor Varnostni svet, toda če bo glavna skupščina sprejela kak sklep, ga mora izvesti edino Varnostni svet. Če bo tukaj prišlo do kakšnega veta, naj ga izrečejo Sovjeti ne pa Britanci. Veto sam je zgolj simptom in še ni znak bolezni. Pridobili bi le malo ali nič, če bi ga odpravili. Nesreča je v tem, da Sovjeti nočejo sodelovati pri nobeni mednarodni organizaciji, če ne dela v njihovem interesu. Vsak poskus, da bi delali Združeni narodi brez Sovjetske zveze ali

proti njej, bi stvar šele poslabšala. Združene narode moramo ohraniti v upanju, da menila, in v dokaz, da imamo raje en svet kakor dva. Vse kar morejo Združeni narodi storiti, naj storijo. Je pa hinavsko in neumno zahtevati, da bi predložili Združenim narodom zadeve, ki se neposredno tičejo odnošajev med Sovjetsko zvezo in Zahodom, kakor da bi bil Varnostni svet nepristranski sodnik ali nevtralna tretja stranka: hinavsko, ker to le izziva veto, in neumno ker s tem končno ubije vsako vero v idejo vrhovne mednarodne oblasti. se bo Sovjetska zveza nekega dne res spre-

Razdeljevanje živil na svetu

Po vojni morajo Združeni narodi poskrbeti, da ne bo nikakih zaprek bodisi v mednarodni trgovini, bodisi v transportu, bodisi pri mednarodnem razdeljevanju, ki bi povzročile, da bi kak narod ali kaka skupina ljudi ne dobila živil, potrebnih za svoje zdravje. Te besede je spregovoril Franklin Roosevelt 19. maja 1943 v poslanici članom prehranjevalne konference v Hot Springsu. V Hot Springsu so ustanovili organizacijo za prehrano in kmetijstvo, ki je danes posebna veja združenih narodov. Velik mož — sir John Boyd Orr — je bil izvoljen za glavnega ravnatelja te organizacije. Kot znanstvenik in človekoljub Sir John veruje, da more svet pridelati dovolj živil za vse ljudi, če bo kmetijstvo umno vodeno. Če bo prehrana mednarodno pravično porazdeljena, potem ne bo presežkov, ki bi jih ne bilo mogoče prodati. Danes je možno, da napravimo konec paradoksu v preteklosti, ko so ljudje v nekaterih državah stradali, po drugih državah pa so ubožani kmetje odpuščali delavce, ker niso mogli prodajati svojih pridelkov. To je Orrova filozofija. Kolikor nam je znano, mu doslej še nihče ni oporekal in vsi prosvetljeni ljudje priznavajo, da je prehranjevalna in kmetijska organizacija neprecenljive vrednosti za mednarodno sodelovanje in da je bistveno potrebna za trajni mir. V kratkem se bodo sestali v Ženevi zastopniki petdesetih držav in bodo razpravljali o pozitivnem načrtu za svetovno prehrano. FAO je izvršila priprave. Čas za odločitev se bliža.

Pomen trgovskih pogodb med ČSR ter FLRJ, Bolgarijo in Poljsko

Visoki funkcionar češkoslovaškega zunanjega ministrstva je izjavil, da imajo v zadnjem času sklenjene trgovinske pogodbe med Češkoslovaško ter med Jugoslavijo, Bolgarijo in Poljsko poseben gospodarski in politični pomen. Namesto kratkih dobavnih rokov za izmenjavo blaga se Češkoslovaška v teh pogodbah obvezuje, dobaviti tekom petih let Jugoslaviji za 7 milijard 500 milijonov čeških kron. Jugoslavija bo dobila zlasti stroje, aparate za rudnike in livarne, poljedelske stroje in tovarniško opremo. Nasprotno bo Jugoslavija plačala te dobave s surovinami bakra, cinka, železa, aluminija, pirita, kroma, asfalta in kož, kakor tudi živeža in masti.

Bolgarija bo prejela od Češkoslovaške tekom štirih let blaga za 3 milijarde in 500 milijonov Čk, zlasti stroje in opremo za vodne električne centrale, stroje za rudnike itd. Bolgarija pa bo dobavila razne rude, kože, semensko olje, tobak in podobno.

Poljska bo tekom petih let prejela od Češkoslovaške gradbeni material za obnovo pristanišč, kakor tudi elektrotehnični material in mnoge druge stroje v skupni vrednosti 7 milijard in 500 milijonov Čk. Poljska bo odplačala prejeto dobavo s cincom, soljo in živežem.

Informator je poudaril, da imajo vse štiri v poštev prihajajoče države plansko gospodarstvo, ki ga bodo vsled navedenih dogovorov vskladili in utrdili gospodarsko sodelovanje slovanskih držav. Na vprašanje, ali nameravajo Jugoslavija, Bolgarija in Poljska na podlagi teh dogovorov ustanoviti industrije, ki se bodo med seboj dopolnjevale, je češkoslovaški informator izjavil, da ne.

Umor talcev

V zvezi z odkritjem trupel dveh umorjenih britanskih narednikov v Palestini piše »Times«: Težko je preceniti škodo, ki jo bo utrpela židovska stvar zaradi hladnokrvnega umora dveh britanskih vojakov. Zločinci so izjavili, da je ta zločin izvedba obsodbe nad člani »teroristične organizacije«, ki se imenuje »britanska okupacijska armada«. Irgum Zwei Leumi je zanimala, da bi bil umor represalija za tri teroriste, ki so bili obsojeni na smrt, ker so se udeležili napada na ječo Acre. Ti teroristi so vedeli, da jih čaka težka kazen. Primer umorjenih britanskih vojakov pa je drugačen. Bila sta v Palestini na svoji vojaški dolžnosti v interesu Židov in Arabcev. Bila sta člana armade, ki je v dveh svetovnih vojnah veliko žrtvovala ter omogočila uresničitev teženj modernega židovstva. Omenjena vojaka sta bila ugrabljena neoborožena, brez obrambe ter umorjena, ne da bi kaj zagrešila. Končno so njuna telesa uporabili še kot past, v katero naj bi se ujeli njuni tovariši, hoteč jima preskrbeti krščanski pogreb. Ves prostor okoli mrtvih teles je bil namreč miniran. Nacistična zverinstva ne bi mogla biti večja.

Angleški kralj je imenoval guvernerje

Angleški kralj je soglašal z imenovanjem lorda Mountbattena za generalnega guvernerja dominijona Indije in z imenovanjem Mohameda Ali Jinaha za generalnega guvernerja Pakistana. Vsi dosedanji guvernerji indijskih pokrajin morajo sporočiti podkralju do 15. avgusta svojo ostavko.

Dajte nam streha . . .

Po zemeljski obli

FRANCIJA

Ministrski predsednik Paul Ramadier proučuje sedaj novo pogodbo o plačah, katero so sklenili pretekli petek po 15-dnevnih pogajanjih med sindikalno zvezo in delavskim združenjem. Pogodba predvideva splošno zvišanje mezd in plač za 11 — 14 odstotkov.

Francoska narodna skupščina je glasovala s 480 proti 0 glasovi, pri čemer so se komunisti vzdržali glasovanja, za vojaški proračun v naslednjih 4 mesecih v višini 31,428 milijonov frankov. Komunistični predlog za znižanje te vsote so odklonili. Celokupni izdatki za francoske oborožene sile bodo znašali v tem letu okrog 180 milijard frankov. Ob tej priliki je sporočil francoski ministrski predsednik Ramadier, da so se boji na Madagaskarju in Indokini končali. Na Madagaskarju se je predalo 8000 upornikov in v Indokini vodijo le še boje manjšega obsega, pri čemer pa vodijo tudi politična pogajanja.

NEMCIJA

Preteklo soboto je sporočil industrijski izvedenec ameriške vojaške vlade v Nemčiji, polkovnik Marvin Boyle, da so delale tovarne v ameriškem predelu Berlina vojni material po naročilu nekega podjetja, ki leži v Teltovu, v ruskem predelu Nemčije. To podjetje je delno podjetje obeh tvornic za izdelavo orožja in je prišlo po končani vojni pod rusko vodstvo. Obe tvornici, katerih delovanje je nepričakovano ameriška racija ugotovila, sta izdelovali med drugim tudi instrumente, katere uporabljajo za opazovanje hitrih letal in izstrelkov, kakor n. pr. V-izstrelkov. Ameriški polkovnik je izjavil, da preiskujejo sedaj na tisoče vojnega orožja, ki je še na prostoru tvornice. 5 vodilnih uradnikov so aretirali. Najdba vojnega materiala je povzročila v berlinskem tisku razen onega, ki je pod ruskim nadzorstvom, veliko senzacijo.

INDIJA

Knezi 22 neodvisnih indijskih držav so izrekli željo po priključitvi k novemu dominijonu Indiji. Priključitev bodo izvajali v zadevah zunanje politike, obrambe in prometa.

Od uradne strani se je izvedelo, da bodo umaknili britanske čete iz Indije dva dni po izročitvi vladne oblasti novima dominijonoma Indiji in Pakistanu. Prva skupina britanskih vojakov bo vkrcana v Bombay 17. avgusta.

AVSTRIJA

Export-Import banka je objavila podelitev kredita skupno 13.005.000 dolarjev z namenom finansiranja uvoza nujno potrebnega materiala v Avstrijo ter finansiranja oprem, ki so namenjene poedinim podjetjem v Avstriji.

Kredit, ki predstavlja najnovejšega izmed stalnih naporov Združenih držav, da bi pomagale Avstriji v njeni gospodarski obnovi, bodo uporabili za finansiranje 8 načrtov glede minimalnih uvoznih potreb določenih podjetij sledečih strok: zlitin jekla, električnih strojev in aparatov, neželeznatih kovin, strojev, vozil in kemičnih proizvodov.

skega človeka, če Evropo hitro ne postavi na noge ali če bi nas v sedanjih razmerah zadela nova, še strašnejša vojna.

Danes smo šele vprav na jasnem, kakšne neprecenljive vrednosti je za človeka urejen dom. Stari ljudje so zabičevali mladini, ki je hotela sklepati vezi za življenje: »Najprej štalico, potem kravico«, pa smo mislili, da je to le šola ali pa staromodnost. Milijoni družin, ki so izgubili svoje domove, bridko občutijo to izgubo.

Milijoni mladih ljudi danes ne morejo vstopiti v zakon iz enostavnega razloga, ker nimajo vsaj malo odgovarjajočega stanovanja, kjer bi mogli začeti novo celico človeškega rodu. Družina pa je za našo civilizacijo nedvomno najvažnejši osnovni kamen, ker z njo obstoji in pade zapadno-krščanska kultura. Zdrava družina pomeni zdrav rod in če je ta telesno in moralno dovolj močan, bo leta pomanjkanj in odpovedi mogoče prebrest brez hujše trajne škode.

Omejitev osebnega razmaha in udobja, ki jih narekuje stanovanjska stiska, je mogoče prenesti seveda samo z dobro mero obzirnosti do bližnjega in samoodpovedjo. Dobra volja in dobri živci so več vredni kot zlato. Ljudje so prisiljeni stanovati v skupnih prostorih in prenatrpanosti prinaša velike nevarnosti s seboj. Telesna nečistost in red sta neobhodno potrebni lastnosti. Zanikrnost enega samega škoduje vsem.

Prav gotovo niti približno ni mogoče na-

Kredit, za katerega jamči avstrijska vlada, bo podeljen dvema avstrijskima bankama in sicer »Creditanstalt-Bankverein« in »Laender-Bank«. Od celotne vsote je 8.400.000 dolarjev namenjenih za nakup materiala, 4.605.000 dolarjev pa za nakup najnujnejših predmetov. Kredit za material bo treba povrniti v dobi 3 let in 9 mesecev, kredit za najnujnejše potrebe pa v dobi 7 let.

V Washingtonu so poudarili, da predstavlja podelitev kredita po Export-Import banki nadaljni dokaz želje Združenih držav, da pomagajo avstrijski obnovi, da bi tako spravile Avstrijo v položaj, da bi lahko ustvarila in ohranila svojo gospodarsko neodvisnost in svojo suverenost. Razen tega, če upoštevamo jamstva, ki jih zahteva statut Export-Import banke, smatrajo odločitev za nadaljni vzrok zaupanja Združenih držav v stabilnost in odgovornost avstrijske vlade.

ČESKOSLOVAŠKA

V Pragi so v nedeljo v okviru svetovnega mladinskega festivala otvorili razstavo: »Sovjetska mladina v vojni in v miru«.

Razstava predstavlja dokumentarni dokaz o naporih sovjetske mladine v vojni in pri obnovitvenem delu.

V nedeljo je prispelo v Prago tudi 600 mladincev iz Avstrije, da se udeležijo mladinskega festivala. Med njimi je tudi 20 mladincev iz Slovenske Koroške.

MADŽARSKA

V Budimpešti so v zvezi s triletko, ki je prišla v veljavo dne 1. avgusta, ustanovili načrtni urad. Kakor je sporočil predsednik tega urada pri neki tiskovni konferenci, je naloga novega urada, primerjati načrte ministrstev z načrti industrijskih obratov ter jih medsebojno prikrojevati. Načrtni urad je pravkar sestavil program za investicije kapitala v mesecu avgustu. V pošte v prihajajo vloga kapitala za gradbo stanovanjskih hiš, napravo vodovodov in za industrijske svrhe, posebno za pospeševanje rudarstva. Izvedba tega načrta bo omogočila zaposlitev 25.000 brezposelnih.

Po izjavi madžarskega poljedelskega ministra lahko računa Madžarska letos z boljšo žetvijo, kakor pa je bilo predvideno. Računajo, da bo žetev pšenice znašala okrog 12 milijonov stotov, medtem ko je znašala lansko leto 11,3 milijona. Tudi pri drugih deželnih pridelkih, n. pr. krompirju in sladkorni pesi, pričakujejo znatno višji donos.

KITAJSKA

UNRRA je prekinila vse pošiljke severni Kitajski, dokler bodo trajala pogajanja njenega urada na Kitajskem za zadovoljivejšo razdeljevanje in za dodelitev pravičnega deleža blaga ustanove UNRRA ozemljem, ki so pod nadzorstvom kitajskih komunistov. To je objavil v Washingtonu glavni stan ustanove UNRRA.

Prekinitev, ki je stopila v veljavo 28. julija, velja za pošiljke komunističnim in nacional-socialističnim področjem severne Kitajske vključno Mandžurije. Ta ukrep je bil izdan po izjavi kitajske vlade, da ne more več ščititi razdeljevanja na vojnih področjih in da je zato ustavila pošiljanje blaga ustanove UNRRA-e na komunistično ozemlje.

povedati, kdaj bo stanovanjsko vprašanje toliko rešeno, da ne bo več zadevalo večine ljudi. Gradnja je skoraj povsem prepuščena privatni podjetnosti; tako podjetnost pa more pokazati seveda samo tisti, ki ima kaj pod palcem, pomagal pa bo seveda ne najpotrebnejšim, temveč tistim njegovim bližnjim, ki so po njegovem mnenju potrebni. Pa tudi kdor ima denar, si vsak ne more dovoliti zidanja, ker se ves stavljeni material dodeljuje po uradni poti, ker ga primanjkuje. So še drugi razlogi, ki v tem pogledu vplivajo zaviralno in razumljivo je tudi, da je ljudstvo z dosedanjimi uspehi stavbne obnove nezadovoljno.

Tudi ni naš namen razglabljati o tem, zakaj država ni mogla z večjim uspehom poseči vmes. Ali ji prehrana prebivalstva, kar je seveda najpotrebnejše, prizadeva toliko skrbi? Ali je krivo pomanjkanje delovnih moči, morda je vzrok še ne sklenjena mirovna pogodba?

Dejstvo je, da evrop. človek nikdar ni bil in se tudi ne bo mogel privaditi na odkazanih mu toliko in toliko kvadratnih in kubičnih metrov prostora, s čemer so morali kje drugje uspešno rešiti stanovanjsko vprašanje, prav tako pa tudi noče mirno gledati, če se posamezniki vrte po prostornih stanovanjih, medtem ko bi se moral delovni človek zadovoljiti s katerokoli luknjo.

V Avstriji so vsa privatna stanovanja podvržena nadzorstvu takojmenovanih sta-

UNRRA je predložila Čangkajšku načrt za enakomerno porazdeljevanje njenega blaga. Če bi kitajska vlada pristala na ta načrt, je dobil kitajski urad ustanove UNRRA navodila, naj dobi primerna jamstva od komunističnih voditeljev. Kitajski vladi in komunističnim voditeljem je dala rok 15 dni za premislek. Glavni stan UNRRA-e je izjavil, da se bo po tem roku izvajanje načrta nadaljevalo ali pa bo bodoči program ustanove UNRRA za Kitajsko osrednji urad predručil.

Okoli 50.000 ton blaga od prvotno 83.000 ton določenega blaga za komunistično ozemlje ni bilo odposlanega.

Glavni stan UNRRA-e je v obrazložitev prekinitev izjavil, da so nacionalistična letala kljub ponovnim zagotovilom kitajske vlade večkrat napadla ladje z blagom za komunistične predele. UNRRA naglašala, da je izdelala nov načrt za zagotovitev pravične porazdelitve pomoči za obe strani Kitajske in da bo zaščitila življenje UNRRA-inih delavcev.

SOVJETSKA ZVEZA

Po poročilu moskovskega radia je prisostvoval generalisim Stalin na »dan sovjetskega letalstva« veliki zračni prireditvi v bližini Moskve. Prireditve so otvorili s dvajsetimi topovskimi streli, nakar so skupine letal pisale Stalinovo ime v zraku. V prirejeni zračni bitki so nastopili tudi najnovejši tipi ruskih letal. Konec prireditve so izvedli masovni skoki iz letal.

ZDRUŽENE DRŽAVE

Ameriško zunanje ministrstvo je objavilo, da bo zunanji minister Marshall načeloval ameriški delegaciji na medameriški konferenci za ohranitev mednarodnega mira in varnosti, katere se bo sestala 15. avgusta v Rio de Janeiru. Skupno s svetovnimi letal pisale Stalinovo ime v zraku. V prirejeni zračni bitki so nastopili tudi najnovejši tipi ruskih letal. Konec prireditve so izvedli masovni skoki iz letal.

ITALIJA

Da bi pospešila izvozno trgovino, je zvišala Italija uradni menjalni tečaj za liro od 900 na 1400 za en funt šterlinga.

Italijanska narodna skupščina je ratificirala pretekli teden mirovno pogodbo. Za ratifikacijo je glasovalo 262 poslancev, proti ratifikaciji jih je bilo 68, glasovanja pa se je vzdržalo 80 poslancev.

JUGOSLAVIJA

Jugoslavanski omladinci so pričeli graditi 16 km dolg prekop med Donavo in Tiso. To delo naj bo njihovo darilo domovini in maršalu Titu.

V Beograd je prispela mešana jugoslovansko-nizozemska trgovinska komisija, ki se pogaja o obnovi trgovinske pogodbe med obema državama.

VELIKA BRITANIJA

Bivši ministrski predsednik Churchill je sprejel pred kratkim častno meščanstvo svoje domače občine Woodstock. Ob tej priložnosti je izjavil z ozirom na britansko gospodarsko krizo, da bo Velika Britanija premagala vse težave in ostala vsem bodočim rodovom vzgled, kako more živeti svoboden narod stare kulturne države. Naj bodo težave kakršne koli, genij britanskega naroda jim bo vedno kos.

novanjskih uradov. Ta podedovana ustanova seveda niti malo ne more odpomoči stanovanjski stiski. Ima predvsem registrativno vrednost in je njen namen le kolikor mogoče pravična razdelitev razpoložljivih praznih prostorov. Rešitve ne predstavlja nobene, ker to morejo prinesiti le nova stanovanja, nova poslopja ali obnovljene stare zgradbe. Povrh se te ustanove drži ona tipična bolezen starodavnega upravljanja, ki ji botruje sv. Birokratizem. Birokratizem je že v mirnih časih bil velika nadloga in je že takrat bilo nepopisno mnogo časa, živcev in truda položenege na njen oltar. Danes je birokratizem prava bolezen, ki se kot trakulja vleče skozi upravno telo. Seveda s tem ni rečeno, da je poslovanje pri stanovanjskih uradih bolj birokratično kot pri drugih, — morda celo manj —, vendar je veja enega in istega drevesa. Tisti, ki prihajajo k njim s prošnjo »Dajte nam streho«, se mnogokrat zaman trudijo, če niso prav spretni in je nimajo podkrepitve z lepim številom potrdil in priporočil. Prepuščeni smo pravzaprav samim sebi. Pomagati si je treba s pridnostjo in iznajdljivostjo in seveda paziti, da ne prideš navskriž s kakim predpisom, kajti teh ne manjka. Nadalje je treba imeti prav mnogo upanja, kajti spimo vendarle tako, kot si podnevi postelujemo. »Vzornih mest« (o njih v prihodnji številki), ki jih nameravajo graditi Amerikanci, verjetno k nam še ne bomo dobili in se bomo morali zadovoljiti z zakrpanimi starimi. F. F.

Iz mednarodnega slovarja

Grško-jugoslovanska zveza: 15. januarja 1942 je bila sklenjena pogodba med vladama Grčije in Jugoslavije, ki je bila začetek balkanske zveze. Pogodba je predvidevala skupen generalni stab za obe armadi in ozko sodelovanje v političnih, gospodarskih in finančnih zadevah. Naloga političnih, gospodarskih in finančnih organov naj bi bila vzpostavitev zunanje politike obeh vlad in vzpostavitev politike njenega gospodarstva in carinskih določb z ozirom na bodočo carinsko zvezo. Nadalje naj bi izdelali skupen gospodarski načrt za vse članke zveze in pripravili osnutek pogodbe za osnovanje balkanske finančne zveze. Obe državi sta predvidevali pristop drugih balkanskih držav k tej pogodbi.

Grški partizani: so bile gverilske čete, ki so prijele orožje in po okupaciji Grčije nadaljevale borbo proti nemškim in italijanskim okupacijskim silam. Partizansko gibanje je sestavljalo pet organizacij. Glavne tri so bile E. A. M. (Narodna osvobodilna fronta) s komunističnim vodstvom in svojo armijo, imenovano E. L. A. S. (Grška ljudska osvobodilna armija), druga organizacija je bila E. D. E. S. (Grška demokratična osvobodilna armija), a tretja je bila E. K. K. A. (Narodna socialna osvobodilna zveza), ki je bila nepolitična in samo vojaškega značaja. Te armije so imele pod svojim nadzorstvom velik del Grčije in so prizadevale okupacijskim silam znatno škodo in izgube. Od vsega začetka osvobodilne armade še niso skupno delovale, temveč popolnoma neodvisno vsaka za sebe. Pozneje pa so v Grčiji na skrivaj pristali angleški častniki, ki so pomagali izvežbati in organizirati partizanske čete in so vzpostavili ožjo zvezo in sodelovanje med posameznimi organizacijami. V severni Grčiji so partizani enotno in brez trenj sodelovali, na jugu pa je prišlo do političnih sporov in celo do spopadov med E. L. A. S. in E. D. E. S. Po vdaji Italije so italijanske čete v Grčiji predale orožje partizanom, ki so bili večinoma člani E. L. A. S.-a in so s tem postali najmočnejša vseh partizanskih strank. Ker se jim pa ni posrečilo zagotoviti si zastopstvo pri grški emigrantski vladi v Kairu, je prišlo do končnega razkola. Izgleda, da je bil največji nesporazum v vprašanju, ali naj bi po koncu vojne prišel grški kralj takoj nazaj, ali naj bi počakal odločitve glede bodoče državne oblike. Maja 1944 je bila na konferenci v Libanonu sestavljena grška vlada iz zastopnikov vseh strank pod Papandreou-jem. Vendar pa pripadniki skrajne levice niso soglašali in 2. septembra 1944 so bili na novi konferenci vključeni tudi pripadniki tistih strank, ki so doslej nasprotovali. Vendar pa ta sporazum ni dolgo držal. Zopet je bila sestavljena nova vlada, ki pa je bila tokrat desničarsko usmerjena. Izbruhnili je državljanska vojna, ki jo je bilo mogoče zadušiti samo s pomočjo britanskega orožja, ki je podpiralo obstoječo vlado. Vendar pa je zarota še vnaprej tlela pod površjem kljub temu, da je bil pozneje se-

stavljen nepolitičen kabinet. Trenutno je državljanska vojna zopet v polnem teku.

Haaška konvencija. Tako imenujemo pogodbe, ki so jih podpisale večsile in nekatere manjše države na mednarodnih konferencah v Haagu leta 1899 in 1907. Na prvi so bile sprejete tri določbe: 1. glede mirne poravnave menarodnih sporov, 2. glede zakonov vojne na kopnem in 3. glede predelave, načel za pomorsko vojno iz ženevske konvencije leta 1864. Na drugi konferenci je bilo sprejetih 14 določb, ki so med drugim obravnavale spreminjanje trgovskih ladij v bojne ladje, polaganje podmorskih min, bombardiranje s strani pomorskih sil in pravice ter dolžnosti nevtralnih držav v pomorski vojni.

Po eni teh določb je prepovedano bombardiranje ali obstreljevanje iz zraka.

Irredentizem. Prihaja od: »Italia irredenta« (neodrešena Italija). Prvotno se je tako imenovalo gibanje v Italiji, ki je nastalo proti koncu 19. stoletja in je imelo za cilj priključitev področij z italijansko govorečim prebivalstvom izven mej Italije k Italiji: Trst, Istra, Gorica itd., ki so bili pod Avstrijo; Nica in Korzika, ki sta bili pod Francijo, itd. Od takrat uporabljajo izraz »irredentizem« za vsako gibanje, ki ima za cilj priključitev narodnostne skupine k deželi s prebivalstvom istega ali sorodnega izvora.

Imperializem. Prvotno despotično gospodovanje kralja nad velikim ozemljem, na katerem prebiva več kakor eno pleme. Danes pomeni beseda imperializem poženje po razširitvi ozemlja, kolonij, ali po dominaciji kake države. Obenem pomeni imperializem tudi način politike, ki bi privedla do take razširitve ozemlja.

Prvi uradni protest proti takemu postopanju napram zamorskim sužnjem je prišel iz Francije za časa francoske revolucije okoli l. 1790. Francoska ustavodajna skupščina je izdala odredbo, s katero je proglasila vse črnce v Franciji in francoskih kolonijah za svobodne; a ta svoboda ni trajala dolgo: ko je prevzel oblast Napoleon I., so ponovno začeli uporabljati zamorce kot suženjske delovne moči.

V letih 1814 — 1815 so nekatere države začele ukinjati trgovino s sužnji; Dunajski kongres l. 1815. pa je izdal določbo, da je trgovina s sužnji sploh nedopustna. V ta namen je angleška in francoska vlada odredila, da morajo njune patrolne ladje, ki so križarile ob afriški obali, zajeti vse one ladje, ki prevažajo sužnje, a mornarje teh tihotapskih ladij je treba smatrati kot gusarje (morske roparje) in morajo kot taki biti radi tihotapljenja kaznovani s smrtjo.

Toda v Ameriki so bili zamorci in njihove družine še vedno sužnji. Tam je še naprej obstajala trgovina s sužnji in po tedanjih zakonih so morali pobegle sužnje vračati njihovim gospodarjem.

V Evropi pa so začeli v istem času z veliko propagando za popolno ukinitve suženjstva, pri čemer sta prednjačili Anglija in Francija. Cerkevni krogi in razne demokratične ustanove so zlasti v Angliji skoraj dnevno po časopisu in na različnih zborovanjih nastopali za odpravo suženjstva. Pod vplivom te propagande je prva ukinila suženjstvo Švedska, za njo pa tudi druge evropske države.

V Ameriki je bilo še do l. 1808. dovoljeno uvažanje sužnjev. V državah Maryland in Virginija, katerih podnebje ni bilo dovolj toplo za pridelovanje bombaža, so tedaj vzgajali sužnje in jih nato prodajali pridelovalcem bombaža drugam. Namesto da bi število sužnjev padalo, je naraščalo. L. 1790. je bilo v Ameriki okoli 750.000 sužnjev, do l. 1820. pa se je njih število dvignilo do 1.500.000. Trgovanje je uradno sicer bilo ukinjeno, ali vključ temu so sužnje na veliko uvažali s tihotapljenjem. V severnih ameriških državah je prenehalo suženjstvo okoli l. 1840, dočim je v državah Južne Amerike trajalo do l. 1865, ko je kongres južnoameriških držav izdal določbo, da imajo zamorci iste pravice kot beli ljudje.

Borba za odpravo suženjstva v Ameriki je torej dolgo trajala. Mnogi ljudje so posvetili vse svoje življenje borbi za osvoboditev črncev iz suženjstva, ki je bilo največja sramota civiliziranega sveta 19. stoletja. V začetku te borbe so ponekod državne oblasti smatrale take ljudi celo za sovražnike države in postopale proti njim kot proti kršiteljem zakona. Ker pa je bilo takih zagovornikov odprave suženjstva vedno več, so vlade morale začeti z odpravo istega in je torej bilo dokončno ukinjeno l. 1865.

Po tem roku je suženjstvo obstajalo deloma samo še v Braziliji. Osvobajanje se je pričelo v Braziliji na ta način, da so najprej napravili svobodne one zamorske otroke, ki so bili tedaj rojeni v Braziliji, pote mpa tudi ostale zamorce, ki so kot sužnji tja prišli. Končna odprava suženjstva je v Braziliji nastopila l. 1888.

BERMUDA - OTOK SREČE

Sredi Atlantskega oceana leži, eden izmed redkih zemeljskih »rajev«, ki sedaj v teh nemirnih časih nudijo obiskovalcem mir in veselje. Bermuda se imenuje ta otok in je oddaljen od Amerike 1050 km, a od Londona 5032,5 km.

Bermuda je britanska kronska kolonija, ima 35.000 prebivalcev, od katerih jih je 15.000 evropskega porekla. Skozi vse leto vlada tu krasno vreme, glavna sezija traja pravzaprav od septembra do aprila. Pripekajoče sonce, plavo morje, šepetajoče palme in krasno kopalno obrežje — vse to prispeva, da ostane obisk tega otoka človeku stalno v spominu kot eden najlepših doživljajev. Pred vojno je 96.000 Amerikancev preživel svoj dopust v tej britanski koloniji. Pred vojno so vzdrževali prometno zvezo trije parniki, ki so bili najrazkošnejše opremljeni. Po izbruhu vojne so jih seveda rabili v druge svrhe, tako da opravlja sedaj službo samo še »Queen of Beermuda« (Kraljica Bermude). Razkošni hoteli na obrežju Halmitona, glavnega mesta Bermude, so tudi služili v vojne svrhe in danes jih je treba temeljito prenoviti.

Potovanje v Bermudo je danes v glavnem omogočeno z letali in sicer vrši »British Overseas Airways Corporation« trikrat na teden letalsko službo. Od oktobra 1945 je potovalo tja preko 20.000 obiskovalcev. Razen tega bo v kratkem pričela delovati ameriška in kanadska zračna služba. Torej je tudi za Bermudo, kjer še pred kratkim niso trpeli niti avtomobila, napočila doba letalstva.

Iz angleškega stališča gledano, ne leži največji pomen Bermude v tropičnih pridelkih, ki jih omogoča ugodno podnebje, tudi ne v oddihu in okrevanju, ki ga ta otok nudi utrujenemu meščanu, temveč v dejstvu, da Bermuda kot sestajališče bogatih Američanov prinaša britanskemu imperiju kupček dolarjev. Bermuda spada v sterling-blok in ima svoje lastne bankovce. V Hamiltonu je videti po prodajalnah in lokalih več dolarjev kakor pa funtov. Iz tega razloga posveča Anglija Bermudi danes svojo posebno pažnjo in pričakovati je, da bo pomen otoka kot okrevališče za goste iz ameriške celine postal še večji kot pred vojno.

SUŽENJSTVO

Že iz dobe najstarejše zgodovine poznamo po raznih deželah politično in vojaško suženjstvo, dočim najdemo črnce kot delavske sužnje še v novejšem času.

Ko so evropski narodi zasedli Ameriko, so začeli tam gojiti kavovce, slakorni trs, bombaž in druge koristne rastline. Ker pa so to bili tropski kraji, so bili mnenja, da so samo črnci sposobni za taka dela. To je bilo torej ravno vzrok, da so pričeli na veliko kupovati mlade, močne črnce in črnce ter jih pričeli uvažati v Ameriko in druge kolonije; z njimi so postopali kakor z blagom.

Življenje črncev na plantažah (t. j. kav-

nih, sladkornih in drugih nasadih) in pri ostalih delih je bilo težko in mučno. Saj so postopali z njimi skoraj kot z živino; njihovi čuvaji in predpostavljeni so jih vodili na delo z bičem v roki. Za vsako najmanjšo neposlušnost so jih tepli do krvi, včasih se je kateri celo zgrudil pod težo udarcev mrtev na tla.

Zaradi takega surovega postopanja so se črnci večkrat uprli, toda te upore so navadno krvavo zadušili. Nekoč so se uprli črnci na otoku Haiti in pri tej priliki pobili svoje bele gospodarje — lastnike plantaž, ali zato so bili težko kaznovani: vsakega desetega so obsodili na smrt.

je pričel izpovedovati tudi v pesmih (»Lastovkam«, »Ujete ptička tožba«, »Nazaj v planinski raj«). Leta 1877. se je odločil za študij klasičnega jezikoslovja in se vpisal kot izredni slušatelj na dunajsko vseučilišče. Zaradi naporne službe in rahlega zdravja je pozneje to namero opustil. V jeseni 1881. leta je nevarno zbolel, zato je prosil za lažjo službo, ker pa je ni dobil, je stopil v začasní pokoj.

Ker se je bal, da bo kmalu umrl, je zbral svoje pesmi in izdal prvi zvezek »Poezij«. Izšle so leta 1882. v 1800 izvodih. V njih je izdal najboljše pesmi iz dijaških let in kobariške dobe. »Poezije« je narod sprejel z nepopisnim navdušenjem. Razprodane so bile v tako kratkem času kot do takrat še nobeno pesniško delo. Gregorčičeve pesmi so naletele na odpor Mahničevega kroga, ki je vse življenje in tudi umetnost ter slovstvo presojal s filozofskega in mladinsko vzgojnega stališča. Katchet Kržič, ki je pisal kritiko Gregorčičevih pesmi v »Slovenca«, je bil mnenja, da so ljubezenske pesmi mladini neprimerne in nevarne. Nepravilno kritiko je napisal tudi Janko Pajk v »Kresu«. Gregorčič se je branil in razlagal svoje v pesmih obdelane misli, a to vse ni nič pomagalo. Zaradi doživetnega neuspeha je postal potr. Minilo ga je veselje do dela in postal je še bolj boječ.

Leta 1888. je zbral pesmi, ki so mu ostale od prvega zvezka in kasnejših let, ter izdal drugi zvezek »Poezij«. Kritika jih je dokaj hladno sprejela. Tudi Mahnič je bil s tem zvezkom bolj zadovoljen, vendar so mu bile tudi tu odveč ljubezenske in nekatere rodoljubne pesmi (»Blagovestnikom«, »Prebiral sem pratiko«).

V zadnjih letih je napisal nekaj prav lepih pesmi, ki so izšle leta 1902. kot tretji zvezek »Poezij«. Po pesniški sili se ne morejo primerjati s prvim zvezkom, vendar je med njimi nekaj izredno lepih.

Gregorčič je bil pesnik, ki je našel sam sebe. Opel je vse svoje življenje, veselo in bridke trenutke in to tako odkrito, kot morda nihče drugi.

Zaradi slabotnega zdravja, razočaranj in notranje razdvojenosti so njegove moči kmalu opešale. Dne 16. novembra 1906. leta ga je med mašo zadela kap, osem dni pozneje pa je umrl. Pokopali so ga pri Sv. Lovrencu

na Libušnjem, kakor je sam želel. Njegovo pesniško zapuščino je zbral Ksaver Meško in izdal leta 1908. četrti zvezek »Poezij«. V tej zbirki so združene pesmi različnih dob, zato je tudi njihova vrednost različna.

Gregorčičevo pesniško ustvarjanje je bogato. Napisal je okrog 270 pesmi. V glavnem so njegove pesmi rodoljubne, vzgojne in razmišljajoče, osebno izpovedne pesmi (ki so najboljše), ljubezenske in nekaj epskih pesmi.

Oblika pesmi je preprosta. Večinoma so v kiticah po štiri vrstice. Jezik v pesmih je preprost in sloni na domačem narečju.

Da je Gregorčič res priljubljen pesnik naroda, nam najlepše kaže pridevek, ki so mu ga nadeli. »Goriški slavček«, pesnik, ki je videl krvave boje ob Soči, je postal last vsega slovenskega naroda, posebno še koroških Slovencev, ki še danes z veliko vnemo in ljubeznijo prebirajo njegove pesmi.

*

V slovstvu smo imeli v tem času še veliko delavcev, ki so jih pa velikani, njihovi sovrstniki, zatemnili. Ti niso prispevali v slovensko slovstvo ničesar bistvenega in izrazito svojstvenega, vendar so ga obogatili s svojim delom in tako doprinesli svoj delež k zgodovini slovenskega slovstva.

*

Omembe vreden je Andrejčkov Jože — Podmilšak (1845—1874) iz Krašnje. Ker je kot sedmošolec sodeloval pri nekih političnih demonstracijah, je moral za tri leta k vojakom. Gimnazije ni dovršil, zato je stopil v trgovsko, pozneje pa v poštno službo. Že v četrti šoli je prišel pisati in objavljati svoja dela v »Slovenskem Glasniku«. Njegov literarni vzgojitelj je bil Janežič, ki je revnega dijaka tudi denarno podpiral. Ker je bil Janežič vedno v stiski za prispevke, je Podmilška silil, da je hitro pisal, kar je mlademu pisatelju le škodovalo. Njegova dela so romantično ganljiva, polna čustvenih in nemogočih dogodkov. Njegova najboljša ljudska povest je »Žalost in veselje«.

(Dalje prihodnjič.)

Iz našega slovstva

20.

Istega leta kot Jurčič je bil rojen v Vrsnem pri Kobaridu na Primorskem Simon Gregorčič (1844 — 1906). Mladost je preživel v domačem kraju, po katerem se mu je še v poznih letih tožilo. Gimnazijsko študije je dovršil v Gorici. Po gimnaziji je hotel oditi na Dunaj, a se je zaradi pomanjkanja sredstev odločil za bogoslovje. Njegove gimnazijske pesmi so izšle v »Slovenskem Glasniku« pod naslovom »Iskrice domorodne«. Vse preveča toplja ljubezen do slovenskega naroda in domače grude. V tem ciklu so nekatere njegove najboljše pesmi kot: »Eno devo le bom ljubil«, »Mojo srčno kri škropite«, »Naša zvezda« in druge.

V bogoslovju je sodeloval pri rokopisnem listu »Sloga«. Tudi tu je objavil nekaj lepih in značilnih pesmi. Nekatere so izraz njegovega notranjega razdvojenja, ki se ga loteva vsled nesoglasja med poklicem in življenjem (»V celici«, »Daritev«).

*

Prvo Gregorčičevo službeno mesto je bilo v Kobaridu, kamor je prišel kot mlad kaplan. S tamošnjim dekanom Jakšetom sta se prav dobro razumela, kar je ugodno vplivalo na nežno Gregorčičevo naravo. Gregorčič je bil s svojim službenim mestom zelo zadovoljen. Z vso vnemo je sodeloval v društvi, vodil pevski zbor in pripravljaval igre. V Kobaridu se je tudi njegova pesem bujno razcvetela. Leta 1870. se je oglašil v »Zvonu«. Stritar je poznal njegov talent in ga je pričel voditi, kar je na Gregorčiča zelo dobro vplivalo. Razen Stritarja so vplivali nanj še Prešeren, Levstik, Jenko in Göthe. Vkljub vsem vplivom pa je ostal Gregorčič samostojen pesnik, ki je ustvarjal iz svoje notranjosti in bogastva.

Iz Kobarida so premostili Gregorčiča v Rihenberg na Vipavsko. Tu se v nove razmere ni mogel zvesti in je prenehal s pesnikovanjem. Oglašil se je šele v obnovljenem »Zvonu«. Notranja boleost je bila tako velika, da jo

Pisana poljana

Mauser Karel:

GOZD

»Pa bi le poskusil kako drugače, Jernej,« se je tresel za mizo stari Grmovec.

»Ne morem, oče. Na vse sem že mislil. Gozd še ostane. Nekaj debelih bukev in hrastov pa nekaj smrek in zamašil bom Potokarjevo nenasitnost.«

»Samo sekaj nikar, Jernej, lepo te prosim, nikar ne sekaj. Takega gozda ni nikjer, kakor je naš. Vsakega debela je škoda. V gozd hodi kakor v cerkev. Ne s sekiro, ampak z molitvijo.«

»Potlej je pa sploh neumno, da ga imamo. Naj ga mar samo gledam?«

»Denar si sposodi, lahko ga boš dobil,« težko sope Grmovec in rine izza mize. Glava se mu trese in ustnice mu brbljajo.

»Vam je lahko reči. Kako bom pa vračal?«

»Letina dobro kaže in cika je breja. Izkopal se boš iz dolga.«

»Pa bi Jožu manj zapisali,« je bruhnilo iz Jerneja. »Zavoljo njega sem zdaj v škripcih. Zdaj pa se sitnarite.«

»Pa bi Ožbovčevu vzeli,« je zagrečal stari. »Priženil bi bil. Pa si svojo tiščal. Kar je za nohtom črnega, ni prinesla k hiši.«

»Še njo mi oporekate,« je vzrožil sin. Sekal bom pa mir besedi. V pismu imate zgovorjen kot in mernik pšenice. Drugo vas pa ne briga.«

»Ne bom ti dolgo v nadlego. Vem, da sem Marjeti v napoto. Kmalu se bom umaknil k rajnci. Le ne skrbi. Samo sekaj nikar!«

Grmovcu se trese glas in roka, s katero suva predse. »Kaj vas tako boli? Pa dobite denar, da zamašim golt Potokarju.«

»V posojilnico stopi. Boltar bo rad posodil. Ve, da nisi na slabem,« se maje Grmovec.

»K Boltarju? Nikoli.«

»Kaj imaš z njim? Posodil bo.«

»Nočem, sem rekel.«

Jernej zadrlešči z vratu. Grmovec pritiplje do peči in se vsede na klop.

Gozd. Po smrekovih brincljih diši v hiši. Grmovec je kar tamast. Zdaj bo sekal: kar je najlepšega, bo posekal. Pa si ne da k sebi.

»Še slabe rašče sem se komaj dotaknil,« sope stari. »Zdaj se ti bo spravil na najlepša debela. Zavoljo tistih nekaj stotakov. Bog ne zadeni.«

Vstal je in pritiplal do vrat. V veži je Marjeta marnjala nekaj pred petjo. Starega še k mari ni imela. Skoraj po sili je prišla k hiši. Ni mogla drugače. Boltarjevega ali Grmovčevega. Vzela je Grmovčevega. Postaven je bil, Boltarjev pa šantav in krmečljav.

Jernej je stal na dvorišču in ogledoval voz. Soro je imel nalomljeno.

»Jernej,« je pogrknil Grmovec.

»Je že prav.«

In Jernej gre čez vrt proti stogu.

Dan je siv, skoraj za dež. Grmovec čuti, da se sivina ne bo dolgo držala. Rado bo prišlo. V hrbtu že čuti spremembo. Bolečina se zajeda v križ kakor griz hudih mravelj.

Stari se obrne nazaj v vežo. Marjeta razvezuje butaro in naklada okleške na ogenj.

»Marjeta, daj, reci Jerneju naj ne seka gozda. Vsaj dotlej ne, dokler bom jaz živ. Ko bom v grobu, čeprav vse spremeni v frato.«

»Ne bodite sitni. Jernej že ve.«

Z burklami tišči lonec k ognju.

»Vsaj ti me poslušaj. Gozd je bogatija. Ne stegujta rok po njej, dokler ni res potrebno. Naj Jernej vzame v posojilnici. Lahko bo dobil.«

»Meni nič mar. Saj sem tuja. Nič ni mojega.«

»Žel besede ti še nisem rekel,« je grenak Grmovec.

»Dobre pa tudi ne,« je usekala.

»Vešča,« je siknil in odmotovilil v hišo.

Pri južini so molčali. Stari je samo nekajkrat zajel, potlej pa odložil žlico. Ni mogel jesti. Vse mu je ostalo pri vrhu.

»Zdaj vam še ne kuham več prav,« se je našobila Marjeta.

»Prav, prav. Kmalu bom prsti sit. Vem, da oba komaj čakata.«

Grmovec je bil poln žolča.

»Vedno isto ženete. Kdo vas bo poslušal? Še nikoli vam nisem štel žlic,« je bil Jernej užaljen.

»Ne z očmi, s srcem pa,« gori stari. »Sita sta me bolj kakor boba. Jih vidiš rok? S temi sem garal, da si lahko, otrok, jedel za tole mizo. Zdaj mi boš pred očmi gozd sekali.«

»Ne morem drugače. Povedal sem vam že,« se v Jerneju vzdigne nekaj kakor usmiljenje. »K Balantu ne grem.«

»Pa jaz stopim. Samo reci!« je Grmovec ves ihtav.

»Noben denar ne bo hodil. Sekal bom.«

»Jernej, vsaj doklar bom jaz živ, nikar,« prosi stari. Marjeta ne more gledati njegovih vročih oči. Vzame skledo in žlice in odide v vežo.

»Ne morem čakati,« je Jernej kratek. Nerodno mu je pred očetom, ki ni še nikdar prosil.

»Jutri začnem in Kovačev mi bo pomagati,« hoče staremu zapreti besedo. Kaj bi slepomišlil. Kar je, je.

»Nikar, Jernej, lepo te prosim, nikar. Saj ne bom več dolgo. Od zime že lovim sapo, kar zaspal bom. Počakaj še.«

»Potokarjevo puščobo ne bom gledal. Ne pregovarjajte me.«

Jernej mora ven, ker je prišel Kovačev na dvorišče. Vpričo očeta se noče meniti. Grmovec je sam. Pri srcu ga čudno bode in roke se mu tako tresejo, da se mora izza mize dričati. Nobene moči ni v rokah.

»V gmajno pojdem, da si jo še enkrat ogledam in vso obhodom. Na bukev pri macesnu sem takrat s plenkačo zasekal Rotijino ime. Tam bom lahko počil. Z rajno sva vselej tam sedela.«

Poiskal je palico. Marjeta je pomivala posodo, ko je bencal čez prag.

Koj za hišo je zavil na kolovoz. Trava je že močno odgnala, tudi po kolovozu je ozelenelo nekaj sopov.

Grmovec ni nič videl. Strmel je predse in se lovil na palico. Pri srcu ga je stiskalo in sapa mu je nagajala. Tudi v križu ga je močno zbadalo.

»Lahko bi počakal. Saj sem trhlen, da se komaj nosim,« ga je vse bolelo.

»Bog se me usmili.«

»Kam, Grmovec? V posteljo, v posteljo,« ga je ustrašil Hajman.

»Aha,« je zagrečal in se ni dal ustaviti. Kar pognal se je med žiti.

»Kam ga le nese?« je stal Hajman in zijal za njim. Saj kar opleta.

In res je Grmovca zanašalo na vsak korak. Boril se je s sapo in srcem in z Jernejem. Še Marjeto je prosil v mislih.

»Lahko bi počakala. Po moji smrti bi pa naredila po svoje.« Počasi je rinil v klanec.

»Že diši po gmajni,« se je ustavil. »Smreka cvete.«

Oddihaval se je in se z obema rokama naslanjal na grčevko. Gozd je stal pred

G. Verga:

DVOBOJ NA VASI

(Nadaljevanje in konec.)

»Hm,« je mrmrala Santa, ko je kleče čakala pri spovednici, da bo prišla na vrsto, medtem ko je Lola opravljala svojo spoved, »še v Rim si s tvojimi grehi ne bi upala po odvezo.«

Alfio se je vrnil s svojimi mulami in kupom denarja. Ženi je prinesel kot darilo lep nov praznični jopič.

»Vaša žena res zasluži darila,« mu je rekla sosedka Santa, »medtem ko ste vi od doma, vam dela sramota.«

Alfio je bil eden tistih, ki za vsako besedo pograbi in ko je slišal tako govornico o svoji ženi, je postal bled kakor mrlič.

»Tristo krvavih,« je vzklilnil, »če ste napak videli, opravimo na kratko in niti solze ne utegnute potočiti, ne vi ne vaših kateri!«

»Nimam navade pretakati solzá,« je odvrnila Santa. »Niti takrat mi ni šlo na jok, ko sem na svoje oči videla Nuncijinega Turidda plaziti se ponoči k vaši ženi.«

»Dobro,« je dejal Alfio, »hvala ti!«

Odkar se je bil maček vrnil, Turiddu ni več oprezoval okrog voglov in večidel prebil s prijatelji v gostilni. Bilo je na veliko soboto in imeli so pred seboj plađenj klobasic. Ko je Alfio vstopil, je že po tem, kako je vrgel pogleda, Turiddu vedel, da je prišel zaradi njega in položil vilice na krožnik.

»Mi imate kaj povedati, Alfio?« ga je vprašal Turiddu.

»Prošnje nimam nobene, Turiddu, pač pa vas dolgo nisem videl in bi se rad pogovoril z vami, saj veste o čem.«

Turiddu mu je bil sprva ponudil kozarec, toda Alfio ga je z roko odbil. Tedaj je Turiddu vstal in mu rekel:

»Tukaj sem, Alfio!«

Voznik mu je položil roke okoli vratu.

»Če vam je prav, pridite jutraj do figovega grmičja in tam se pogovoriva.«

»Počakajte me ob sončnem vzhodu na poti in pojdeva skupaj.«

Po teh besedah sta izmenjala poljube. Turiddu je z zobmi stisnil nasprotnikovo uho in mu s tem svečano obljubil, da ne bo izostal.

Prijatelji so umolknil, pustili jed na mizi in spremili Turidda do doma. Uboga Nuncija ga je vsak dan čakala pozno v noč.

njim in se na daljnjih robovih zgubljal v sivino.

»Tamle je moj,« se je pognal dalje. Kar omahnil je, ko je stopil med debela.

Kostanj. Vsako leto je poln.

Grmovec gleda v veje. Kolikokrat je sedel v rogovilah in s prekljo mlatil po bodičastih plodovih. Potlej jih je s pastirji pekel na paši. Včasih jih nalašč niso narezali. Če so bili preveč vodeni, jih je razganjalo v žerjavici, da so iskre pršele na vse strani.

Tu je mejnik. Mahovnato glavo ima in skoraj ves je v ilovnati zemlji, toda Grmovec bi ga tudi slep našel. Meja gre zdaj naravnost, do Ožbovčevega kolovoza in v trikotu do Španovih bukev.

Grmovcu se čudno utrinja pred očmi, grčavka spodletuje. Do bukev mora priti in do hrastov. Celo življenje jih je božal in še veje ni nobenemu odbil. Samo takrat je s plenkačo usekal njeno ime, ko mu je povedala, da Jerneja nosi.

Težko se poganja Grmovec, srobot mu je v napoto. Bogme, kakšna rašča. Smreke so šele v vrhah košate, debela ravna kakor leskova palica.

Hrast! Grmovec kar sope. Hrapava skorja, razkošatene rogovile, grčave veje. Deblo pa gladko. In vse to bo zdaj Jernej sekal. Bog ne zadeni.

»In bom ostal,« se čudno temni staremu pred očmi. »Vso noč bom tu in ko jutraj pride uničevalec, se bom zoperstavil. Ne bo sekal, dokler sem jaz živ. Ne, ne bo.«

Čudno zapoje grčavka ob kamnu, ki je skrit v malju. Grmovec omahuje proti bukvam. Tamle so, debela gladka kakor mlada telesa. Dva moža ne obsežeta tiste, ki je prva in nosi rajne žene ime.

Grmovec napenja oči. Motne so, kakor da gledajo skozi kalno vočo. Aha, tam je ime. Čudno brazgotinasto in razpotegnjeno, toda se še vidi.

Proti debelu omahne, da se mu grčavka zmuzne iz tresočih se rok. Bolečina pri srcu narašča, zdaj je kakor železna pest, ki trga žile. V glavi čudno šumi in pred očmi ni niti za dlan sočno zelenega mahu. Sama tema. Pa bi mah moral biti. Z ranjco sta takrat sedela na njem in se s hrbtom naslanjala na deblo.

Grmovec steza roke, toda nimajo opore. Skrivljeno telo pada, pada, se odbije od debela — za orchovo lupino krvi — in starac leži na močni korenini, ki šele za dober meter od debela zgine v zemljo.

Grmovec je miren. Z zobmi tišči v mah. Grčavka leži poleg njega kakor grožnja.

Vsaj tri dni bodo bukvje še stale.

Oj hišica očelova, Bog živi te!

Sredi pisanih poljan, na položnem gričku med zelenim drevjem se beli drobna hišica. Slamnata streha, ob robih že oguljena, začrnel dimnik, vegasti zidovi, svetla okenca, v katerih cveto fuksije in se odraža sinje nebo in odbijajo zlati sončni žarki, — to je moj rojstni domek. Za njim se razprostira vinograd; vinska trta se bohotno košati in ovija ob kolih, med zelenim listjem se svetijo grozdne jagode kot biseri. Močno oreh se naslanja skoraj na beli zid, sočne hruške padajo ob najrahljši sapici prav pred prag.

V beli hišici sredi dehtečega zelenja mi je tekla zibelka. Preprosta je bila, lesena, a vendar ne bom nikdar pozabila tistih lepih mladostnih dni, ki sem jih preživela pod rojstno streho. Bili so polni sonca in radosti, nedolžnega veselja in petja. Z grozdniimi jagodami, v katerih je skrita vsa opojna moč poletnega sonca in mehka toplota jesenskih dni, sem pila veselje in razigranost; z biserno čisto vodo iz gozdnega studenčka sem pila skrivnostno šepetanje naših domačih logov, da je bila moja duša že v najnežnejših letih prepojena z neizrečeno ljubeznijo do rodne zemlje, da je bilo srce navezano na vsako drevesce, na vsak grmiček ob poti, da je bila vsaka moja misel in vsak dih le zate — o domovina!

Vsak dan znova sem jo občudovala, v sončnem siju in ob jutranji zori, v snežnem metežu in v gromu in blisku. Vedno se mi je zdela lepa in krasna.

Ko smo se pozneje preselili v belo mesto, kjer je bilo toliko lepih stvari in razkošja, sem često mislila na skromno rojstno hišico sredi gorice; ko pa je bilo hrepenenje preveliko, sem odvihrala s kolesom v 3 ure oddaljeno domačo vasico in z vzdihom olajšanja sedla v prijetno senco pred hišo; oči so mi pa vzplavale do sinjega obzorja, preko dolin in gora, preko vse naše mile slovenske zemlje in dušo mi je napolnil ponos, da sem lahko hčerka tega malega, a slavnega slovenskega naroda. To zemljo so obdelovali že davni naši pradedje, tod so naše prababice učile otroke ljubiti Boga in moliti v dragem materinskem jeziku, tu so mladenke in mladeniči rajali pod lipami in prepevali mile slovenske pesmice, tod je bival naš rod že vekove. Kolikokrat je že bila naša rodna zemlja posvečena s krvjo, posvečena in namočena z nedolžno krvjo naših prednikov, da je nato še lepše vzcvetela, rodila in vzgojila narodu zveste sinove. Kdo je ne bi ljubil, kdo je ne bi čuval kot najdražji zaklad?

O, kako srečna sem bila takrat pod rojstnim krovom, ko je pod oknom prepeval čriček in se je na vasi glasilo ubrano fantovsko petje. — A mladost ne stoji, temveč stopa z dolgimi koraki naprej, — in če hitiš za njo, hoteč jo prositi, naj ti malo podaljša sončna leta, — postaneš star in dnevi otroškosti so mimo.

Ko pa človek odraste, mu postanejo stene rojstnega doma pretesne. Čuti se kot ptič, ki je zaprt v kletki. Na široko zamahne s peruti in odleti v širni svet okušat njegove dobrote in vabe. Marsikateri se jih dni in vroče želi vrniti.

A hišica očelova molče čaka, da se bodo izgubljeni otroci spet vrnili. Čaka z ranjenim, a upalnim srcem. In ko se otrok narvečiča vseh dobrot, ko se mu stoji po črnem domačem kruhu in se vrne, se hišica odene v svatovsko obleko, vsa je bela in svetla in obzarjena z zlatimi sončnimi žarki. Izgubljenega sina spet objame sladki dih rodne grude, zelenje in cvetje, in tedaj šele čuti, kako lepo je doma!

Dokler živiš pod rodno streho, ne poraznaš skrbi in bridkosti. Starši te čuvajo, čuva te dom v mehkem naročju. Do očetove hišice ne morejo mrzli vetrovi, tod ne pade slana. Sonce matrine ljubezni, toplo očetove skrbne roke, odbijata vsako strupeno sapo, ki bi mogla mladi sadiki škodovati. Ko pa odrasteš in zapustiš dom, je vse drugače, vse težje. Življenje se prične s kalnimi valovi zaganjati ob tvojo pot, da se ti često zdi, kot da ni izhoda. Pa s trdno voljo vse gre! Često nas spomin na očetovo hišico obvaruje raznih nevarnosti, ki bi nas sicer podrle. Samo za hipec pogledaš v skrito srčno kamnico, kjer imaš zaprte najdražje — mladostne spomine, in že je vse jasnejše in svetlejša. Nebo se razvedri, zvezde zasijejo na njem, drobne božje lučke, žive priče božje vsemočnosti in neskončne ljubezni.

Jolanka.

v trebuh in potem še v grlo.

»In še tretjič! Ta naj bo za dom, ki si mi ga onečasti. Zdaj bo tvoja mati pustila v miru svoje kure.«

Turiddu se je še nekajkrat opotakel med figovim grmičjem in se potem zrušil kot prazna vreča. Peneča krija mu je vrela iz grla in niti »O, mati moja!« ni mogel več reči.

Prevedel F. F.

INKI IN AZTEKI

Visoka kultura izumrlega indijskega naroda

V prostranih predelih Srednje Amerike in v severnem delu Južne Amerike so pred mnogimi stoletji živeli v samostojnih, izredno umno urejenih državah razni indijski narodi, o katerih smo v Evropi zvedeli šele po Krištofu Kolumbu in njegovih naslednikih, ki so bili Ameriko odkrili. Španski konquistadorji (osvojevalci) so se vozili v Ameriko ne toliko iz želje po novih odkritjih, temveč, da bi v novih, še nepoznatih deželah našli bogastva, predvsem zlata, se torej obogatili in nove dežele priključili takrat mogočni španski državi. Kot spremlja pot vsakega osvojevalca pustošenje in požiganje, tako je tudi pot španskih konquistadorjev pomenila smrt narodov in plemen, ki so bili toliko nesrečni, da so imeli preveč zlata, katerega so se vročehrvni Španci polakomnili. Azteki so imeli pač najboljšo mnenje o takratnih »gostih« iz stare Evrope, nudili so jim gostoljublje, jim prepustili krasna bivališča, jih hranili z najboljšimi in najokusnejšimi plodovi svoje zemlje, jih obsipavali z bogatimi darovi, toda gostje so bili nenasični, zahtevali so več in več, zahtevali so vse in ko so se domačini morali upreti, tedaj so s svojim preprostim orožjem stali nasproti izvrstno oboroženim vpadnikom in izid te borbe se ni mogel končati drugače kot z njihovim porazom. Azteki so pač imeli visoko kulturo — nič manjšo od Špancev — imeli odlično urejeno državo, krasna mesta in sijajno razvito stavbarstvo. Propadli pa so vsled svoje prevelike zaupljivosti in lahkovernosti.

V naslednjem nekaj potez iz njih življenja in verovanja:

Marsikdo se bo spomnil, da so ga kot malega otroka, če je bil poreden, strašili z raznimi namišljenimi pošastmi, ki da poredne otroke odnašajo, jedo itd. »Huclipocli« se tudi imenuje eno takih strašil. Za tem nedolžnim imenom pa se skriva krvoločni bog vojne indijskega plemena Aztekov — Huitzilopochtli. To ime pomeni v indijanskem jeziku bitje, ki je na levi nogi okrašeno s kolibrijevim peresom.

Meksiko je staro indijansko ime, ki se je kot mnogo drugih ohranilo in se tako še danes imenuje država, ki na svojem severnem koncu meji na velesilo Združenih držav ameriških. Nekdaj pa se je glavno mesto države Aztekov imenovalo Meksiko in v njem so prej omenjenemu bogu Huclit žrtvovali letno nič manj kot dvajset tisoč človeških življenj. Osvojitelj Meksike, Španec Ferdinand Cortes je samo v enem izmed templjev videl piramido, v kateri je našel 136.000 lobanj. Ta grozna najdba bo marsikoga spomnila na slična grozodejstva, ki so jih v Srbiji in Bosni počeli Turki. Tudi ti so postavljali iz lobanj pobitih nasprotnikov stolpe (čele kula), vendar je med obema razlika v tem, da so Azteki zagreševali te stvari iz napačnega, zmotnega verovanja, medtem ko so Turki to vršili iz želje po ubijanju in krvoprelitju. Španci bi bili torej morda imeli hvaležno nalogo, Azteke spreobrniti v svojo vero in kljub odporu bi jim to bilo nedvomno prej ali slej uspelo. Vsaj toliko bi bili mogli uspeti, da

bi Azteki svojim bogovom živino klali ne pa ljudi. Toda Špancem se je hotelo le zlata.

Žrtve, ki so jih Azteki pošiljali svojim bogovom, so bili predvsem vojni ujetniki. Ob udarcih velikih zamolklih bobnov so jih peljali po v skalo vsekanih stopnicah visoko do oltarja, kjer so s cveticami okrašeni morali plesati. Potem so jih privezali na oltar. S posebnimi noži so jim izrezali srca iz telesa.

Nek drug indijanski bog se je imenoval Quetzacoatl. Tega so častili nekoliko bolj po človeško. Imenovali so ga belega boga in je prvotno baje vodil Tolteke, prav tako indijansko pleme, živeče na visoko ležečih planotah. Ta voditelj je bil nastopil proti pretiranemu žrtvovanju človeških življenj in je imel namen žrtvovanja sploh odpraviti. Pozneje pa so ga častili kot boga, ki je svoje ljudstvo naučil umetnosti tkanja, lončarstva in obdelovanja kovin. Po pripovedki so ga bili baje pregnali proti vzhodu. Tu se je bil vkrcal na ladjo, ki je bila zgrajena iz kačjih kož in predno se je odpeljal, je še naročil, da se bo vrnil in svoj narod osvobodil. Vera v njegov povratek je osvojitve dežele Špancem zelo olajšala, ker so jih mnogi smatrali za poslane tega boga. Kača je bila prisposoba tega dobrega boga. Ob vznožju templjev so bile mnogokrat iz kamna izklesane kače in v grbu republike Meksiko se še danes upodablja kača.

Žal osvojevalci niso znali ceniti zgodovinske vrednosti templjev in so jih večino porušili. Tako je v glavnem mestu države bilo najmanj štirideset templjev, od katerih pa ni ostal ohranjen niti eden. Grajeni so bili v nadstropjih. Spodnje nadstropje se je dvigalo v obliki piramide in po njih je prihajal »pobožni vernik« nesoč bogu darila ali žrtve. Prvo nadstropje zgradbe je najvišje. Stopnice, ki so vodile do zgornje ploskve, so bile zelo visoke in široke, tako da hitra hoja ali celo tekanje sploh ni bilo mogoče. Namen teh stopnic je bil pač ta, da vernik počasi, s trudom in v premišljevanju pride v bližino boga. Za prvimi stopnicami so prišle druge, lahe in udobne. Tukaj se je vernik mogel telesno in duševno zbrati. Tretje stopnice pa so bile maloštevilne in zelo strme. Vrh njih je bil žrtveni kamen. Ob njem so stali kipi bogov. Svetišča so bila vedno grajena tako, da je širina najmanj dvakrat prekašala višino. Največji so bili do 200 metrov dolgi in 50 metrov visoki.

Kot omenjeno, se je v Meksiko ohranilo le malo teh svetišč, pač pa jih je zelo mnogo najti v južno ležečih deželah in na polotoku Yukatanu. V prostranih, danes komaj dostopnih pragozdovih se je ohranila marsikatera izredno lepa indijanska stavba. Tudi v državah Guatemala, Honduras in San Salvador je mnogo teh templjev, ki jih je bilo zgradilo pleme Maya. Azteki so bili prvotno učenci tega indijskega rodu, katerega pa so kasneje napadli, premagali in izrinili proti jugu. Tu so se v neprodinirnih gozdovih ohranili vprav do špan-

skega vpada. Ameriški učenjaki so kot najbližji sosedji bili predvsem poklicani raziskovati to nenavadno kulturo, ki je staromeksisko v marsičem prekašala.

Ohranili so se celo štirje izredno dragoceni rokopisi. Predstavljajo nekako pisavo v slikah, nekaj rebus, katerega še do danes ni uspelo prav razložiti. Ti rokopisi se nahajajo v evropskih muzejih, v ameriških pa so zbrane neštene dragocene najdbe, pravi zaklad predmetov, ki dajejo raziskovalcem bogato snov pri njih delu. Pri raznih kipih so značilna izredno velika ušesa. Maya so vse svoje bogove, junake in kralje upodabljali z pretirano velikimi ušesi. Nadprirodno velika ušesa naj bi pomenila prisposobo dostojanstva, spoštovanja in visoke časti. Mnogi so upodobljeni v čepečem položaju. Čepé so bili zagrebljeni mrtveci. Lobanje so ploske, kajti dojenčkom so glave na poseben način zavili, da so dobile zaželeno drugačno obliko.

Odkopavanja so prinesla najzanimivejša odkritja. Pridelovali so koruzo, lesno volno in poper. Marsikateri Evropejec se bo začudil, da so že stari Indijanci znali pridobivati lesno volno, ki se je pri nas uveljavila šele v zadnjih desetletjih. Njihovo poljedelstvo je bilo na zelo visoki stopnji. Poznali so tudi tisto presladko, vabljivo slaščico, ki danes pri evropskih dekletih pomeni posebno valuto, — namreč čokolado. Tudi ime smo si izposodili od njih: rekli so ji »chocolatl«. Poznali so tudi vanilijo in banane. Kajenje tobaka je bilo ljudski običaj.

Iz drevesne volne so tkali in sešivali obleke, ki bi s svojimi izredno lepimi, nenavadnimi vzorci in kroji spravile v zadrego vsakega sodobnega modnega strokovnjaka. S sličnimi slikarskimi in barvnimi umetninami so bile posejane stene svetlišč. Ornamenti, ki so jih našli v templjih, so čudovito pisani, bogati na domislicah, nenavadni in zelo skladni. Napravljajo vtis ogromnih, prelestnih čipk. Tudi lončarski izdelki so bili okrašeni s sličnimi umetninami. Zeleza še niso poznali, pač pa srebro, baker in zlato.

Organizacija vojske je bila presenetljivo smotrna. To nas pa pri vojaškem narodu, kakršni so bili Maya in Azteki, ne sme presenetiti. Vojska se je delila v enote, ki so imele vsaka po 8000 vojakov, torej nekaka sodobna divizija. Vsaka taka enota je imela svojo zastavo ali prapor, ki ga je poveljnik sam nosil. Vojaki so nosili oklepe iz lesne volne, ki so jih pokrivalo zlato in srebrne plošče. Na rokah so prav tako imeli zlato in srebrne ščitne obročke, sulice, meče in puščice so izdelovali iz obsidijana, neke vrste steklu podobnega kamna. Krasni kipi, ki stoje ob oltarjih, predstavljajo vojščake v polni bojni opremi. Čelade so izdelane v obliki raznih živalskih glav, da bi nasprotniku vzbujale strah. Od njih vise zlati trakovi in koralni nizi. Oklep pokriva na zgornjem delu pletena kovinska srajca, na spodnjem delu pa je odprt. Širok, zlat pas služi bolj kot okrasek in so na njem upodobljene razne maske.

Na širokih in trdno zgrajenih cestah se je razvijal promet z vozili in trgovina je cvetela. Izborno urejena poštna služba je vezala najoddaljenejše kraje med seboj.

Lepa, v ravninah ležeča dežela je bila gosto naseljena. Mnogo ljudi je prebivalo v mestih in njih hiše so bile grajene iz kamna. Glavno mesto indijskega rodu Maya, Tenohtichtlan, je ležalo ob velikem in globokem jezeru, na mestu, kjer se danes nahaja moderno mesto Meksiko in je štelo nič manj kot 300.000 prebivalcev. Drugo največje mesto je bilo Tlascala s 150.000 prebivalci.

Popolnoma neodvisno od dosedaj omenjenih staroindijanskih kultur pa so si bila na visokih planotah današnjih držav Ecuador, Peru in Bolivije, druga plemena zgradila svoje lastne, prav tako odlično urejene države z zanimivo in zelo visoko kulturo. Središče tega življenja je bila takojmenovana sveta dežela v okolici jezera Titikaka. Ta plemena so se združila v enotno kraljestvo, ki mu je stal na čelu Inka. Državo Inkov je ustanovilo in vodilo plemo Aymara, kasneje so jo zasedli in prevzeli Kečua-Indijanci. Jeziki teh narodov so se ohranili prav do danes. Najlepša mesta so bila Tiahunaco ob jezeru Titikaka, Cuzco in Quito. Slednje, kakor tudi nekatere druga, obstojajo še danes, — seveda ne kakršno je bilo nekoč, temveč moderno in na stare čase spominja samo ime in nekaj napol porušeni stavb, ki so jih bili zgradili Inki, Evropeji pa porušili.

Najvišje božanstvo jim je bil bog sonca. Njegovo češčenje je bilo bolj človeško in miroljubnejše kot pri Aztekih. Ljudi so le redkokdaj žrtvovali. Po božje so častili tudi nekatera drevesa in studence. Najvišji stan je bil duhovski stan. Načeloval mu je višji duhoven, ki pa je moral biti kraljevske krvi. Duhovniki in device sonca so čule ob večnem ognju, ki je bil posvečen najvišjemu bogu. Te device sonca spominjajo v marsičem na vestalke pri starih Rimljanih.

Kralji so torej nosili ime Inka. Nje so častili po božje, ker so jih smatrali za potomce sončnega boga. Skoraj vsa dežela je bila njih last. Črede lam, edine domače in vprežne živali, ki jo poznamo iz te dobe, so bile njih lastnina. Ves donos srebrnih in zlatih rudnikov ter krompirjevih polj je bil njihov. Odgovarjajoči njih visoki oblasti in mogočnosti so bili tudi strogi predpisi za življenje na dvoru in dvorski ceremonijeli. Kralj je na prestolu sprejemal poslanike in uradništvo. Kot prisposobo svojega dostojanstva je držal v roki pernat šop iz rdečih, rumenih in zelenih peres. Dve dvorni dami sta držali pred njegovim obrazom tanek pajčolan, da bi ga nepoklicane oči ne mogle opazovati.

Cestna mreža v tej državi je bila izredno gosta in je vezala velike daljave. Aleksander v. Humboldt, ki je bil pravzaprav prvi znanstveni odkritelj Amerike, jo je primerjal s sijajnimi rimskimi cestami. Državo so pred vpadom zavarovali z visokimi in na stotine kilometrov dolgimi obrambnimi zidovi, ki jih je v človeški zgodovini primerjati samo z rimskimi zidovi in pa znanim kitajskim zidom. V najoddaljenejših gozdnih predelih, kamor je komaj stopila človeška noga, so v novejšem času z letali posneli fotografije takih utrd.

Ženski kotiček

Higijena kmečkega gospodinjstva

Navadno razlikujemo gospodarska in gospodinjstva dela. Vendar ne smemo misliti, da sta to dve popolnoma ločeni, samostojni področji. Pomeni le, da se v enem udeležuje bolj gospodar, v drugem bolj gospodinja, ker tako najbolje odgovarja naravi dela. Da je mogoče združiti oboje in doseči uspeh, nam je pokazala svetovna vojna, ki je naložila ženi vso skrb za domačijo. Škoda je trpela kvečjemu žena, domačija je ni. Ostala je in bila je v redu. Toda to je bil izreden čas. Vrnimo se raje v normalne razmere. Vsakdanja skušnjava nam kaže, da stroge ločitve delokroga ni. Kjer pa je, je umetna in nepravilna. Trdno stoje domovi le tam, kjer se vsi, pa naj pripadajo gospodarjevemu ali gospodinjstvenemu področju, medsebojno vpoštevajo, posvetujejo in podpirajo v vsakem oziru. Zato ima vprašanje o splošnem in seveda tudi o higijenskem zboljšanju gospodarstva za ženo prav tako važen pomen kot za moža; slednje še toliko bolj, ker ima posredno ali neposredno zvezo z zdravjem družine. Te pravice sodelovanja pri gospodarskih napravah se žene premalo zavdajo, jih pa v splošnem tudi premalo poznajo. Zato ni čudno, če se zanje ne zanimajo, jim ugovarjajo ali se jih celo branijo. S tem pa zgrebe vpogled in vpliv na nadaljnji potek stvari. In vendar bi mogla

in morala biti žena zvesta sodelavka pri vsakem zboljšanju, ki ga je zaradi celotnega podviga dolžna podpirati s svetom kot z dejansko pomočjo.

Na neki ameriški farmi, ki je veljala kot vzor praktičnosti in skladnosti, so mi pojasnili njen nastanek takole: »Vsi, ki imajo v hiši opravka, od gospodarja do smetarja, so dali svoje predloge za njeno ureditev. Vsak najbolje pozna potrebe lastnega delokroga, in če ima le količkar možganov, tudi misli, kako bi se dala stvar zboljšati. Po tem principu smo zidali in to je vsa skrivnost našega uspeha.« Dragocen odgovor, vreden priznanja in posnemanja. Pri nas gledamo vse le z denarnega vidika, kot da je prvi in edini pogoj vsakega zboljšanja obilica denarja. Pa je pogosto vzrok mrtvili globlji od žepa; sega do globin duše. Kjer ni volje, ni izhoda in v tem smislu ima higienik Poore prav, ko pravi: »V večini vasi je najvažnejši problem higijenskega zboljšanja vprašanje, kako zbuditi v prebivalcih željo in voljo za zboljšanjem.« Denar je nekaj, toda še daleko ne vse. In marsikateri gospodar, ki je delal smotreno in razumno, je z malenkostno vsoto zboljšal v svoji hiši več kot drugi, ki je delal z obilico denarja, pa malo prevdarka.

Koliko je na deželi še hiš s tako majhnimi okni, da gre komaj otroška glava skozi. Ali je povečanje oken res samo denarni problem? Izgovor, ki naj bo zagovor, uči drugače. »Kar pomnimo, niso bila večja, pa so bila dobra. Zakaj bi si delali izdatke?« Tako ne govorijo ljudje, ki jim je resno mar za zdravstveni napredek. Par oken ne stane premoženja, zlasti če je les pri hiši. Volja je glavno. Zboljšanje pri naša tudi materialni dobiček. Koliko pridobimo samo na svetlobi! Zjutraj je prej dan, zvečer kasneje mrak v hišnih prostorih, da o drugih koristih sploh ne govorim. Zlasti v višino bi se okna lahko razširila, ker majhna, nizko postavljena dobe sonce kvečjemu sredi poletja, dočim so ves ostali čas leta v senci.

Enako potrebna kot pri hiši so prostorna okna pri hlevu. Vse leto stoji živina v njem. Morda niste še nikoli pomislili, kako žival trpi, če stoji v najlepšem letnem času priklenjena v zatohlem prostoru brez sonca in zraka. Imejmo srce tudi zanjo, ki jo redimo v svojo korist in razširimo hlevske line v prostorna okna. Potem pa tudi skrbimo, da bodo ob ugodnem vremenu zadosti odprta.

Bolj slikovite kot zdrave so one hiše, ki jih obdaja gosto drevje, v neposredni bližini. V nekaterih krajih prevzame vlogo drevja vinska trta. Vse preraste, tudi okna. Oporne letve, ki obrasle s trto spominjajo na lopo, segajo nad višino oken in nemo goče je drugače, kot da je ves prisojni del hiše preko poletja v polmraku. Pozimi je itak vse zaprto in mračno. Pomanjkanje oživljajočega sonca, vlaga, škoda na hiši in na zdravju so nuje posledice gostega zelenega plašča. Eden se mora umakniti, če

hočemo doseči zboljšanje. Proč z drevjem od oken in njihove neposredne bližine!

Mnoge hiše so zidane oziroma razdeljene tako, da so glavni stanovanjski prostori obrnjeni proč od sonca. Mi pa moramo v interesu zdravja stremeti za tem, da so najvažnejši prostori: »hiša« in spalnice kar največ dostopni soncu, dočim je za kuhinjo in shrambo dobra nasprotna stran. Včasih si lahko pomagamo z zamenjavo sob. Če je razpredelba prostorov taka, da zamenjave ne dopušča, ne pustimo radi tega stvari iz vida. Mislimo nanjo, in kadar pride potreba večjega popravila pri hiši, takrat je čas, da obenem popravimo tudi staro napako. Nedopustljiva površnost pa je, da pri postavljanju novih hiš ljudje ne polagajo večje pažnje na važno higijensko zahtevo, da so glavni stanovanjski prostori obrnjeni proti soncu. Tudi na to premalo pazijo, da je v vsakem oziru boljše, če stoji hiša sredi vrta, ne pa tik ob cesti ali v neposredni bližini sosedne hiše. Če ni vsa podkletena, naj bi bila vsaj nekoliko dvignjena nad zemeljsko površino. Mnogo manj prahu, blata in vlage bo v njej, stroški pa ne mnogo večji kot bi bili sicer. In če pridemo do tega, da zidamo novo hišo, ne pozabimo še ene zahteve. Prilegati se mora okolici, v kateri bo stala. Gola, štirioglasta, zidana škatla, kot jih srečujemo v predmestjih, ne spada v našo vas. Kako izraziti in slikovito so stari domovi, ki se zlivajo z naravnimi značilnostmi pokrajine v harmonično celoto. Ostanimo pri njih! Pač dajmo hiši vsega, kar zahteva zdravstvena kultura, v vsem drugem pa se držimo načela: kmečki okraji naj ohranijo svoj kmečki značaj!

(Dalje prihodnjič.)

Za naše gospodarje

Poletje v zatonu

Še nam žareča sončna krogla pošilja vroče poletne žarke, še je zemlja segreta, kakor razbeljena peč se nam včasih zdi v prvih avgustovih dneh, noči so še vroče in soparne.

Toda sredi avgusta že nehajo »hude ure«. Poletna vročina že pojemlje, poletje se že prevrača v jesen. Prvo daljše deževje po Veliki maši že prinaša večkrat sneg v visokih planinah in vročine je takrat tudi v dolini konec.

Dela v avgustu.

Na polju je glavno poletno delo opravljeno, pred košnjo otave, ki začne okrog 20. avgusta, je nekaj kratkega odmor v napornem poletnem delu na kmetih.

Komaj so pa glavni žitni pridelki pospravljeni, saj ajda bo začela okrog Velike maše cveteti, že mora kmetovalec misliti na prihodnje leto. Kakor začaran krog je opravilo na kmetih, nikdar ni mogoče priti iz njega, vedno naprej, brez prestanka, je usmerjen njegov tok.

Augusta meseca je že treba napraviti načrt za jesensko setev, za jesensko obdelovanje zemlje, s tem pa v glavnih obriših nujno tudi za vse prihodnje leto. Njivam, ki jih določimo za setev ozimnih oljnatih semen, moramo gnojiti s hlevskim gnojem in z umetnimi gnojili. Na njive, ki jih hočemo zasejati z žitom, bomo trosili samo umetna gnojila. Vse to si moramo takoj sedaj preskrbeti.

Ako je bila žetev dobra in bomo seme vzeli iz lastnega pridelka, moramo že ta mesec seme dobro očistiti in pripraviti za jesensko setev. Ako pa semena nismo pridelali sami, se je treba takoj pobrigrati zanj in ne šele zadnje dni, ko je že treba sejati.

Pa tudi ostalemu žitu v žitnicah moramo takoj po mlačvi posvečati vso skrb. Potrebno je večkratno presipanje žita. To ohrani žito zdravo in prežene takoj vsakega hrošča ali žižka iz žitnice.

Ozime morajo imeti v jeseni do zime še dosti časa, da se obrastejo in dobro razvijejo, da bodo lažje prenesle ostrosti zimskega letnega časa. Čim prej bomo jeseni sejali, tem manj semena potrebujemo, tem bolj redko lahko sejemo. Večkrat sejemo ozimine prepozno, ker so bile okopavine predolgo v zemlji in njiva še ni bila prazna. Pri tem si zapomnimo: ako po okopavinah sejemo ozimna žita, more biti to samo ozimna pšenica. Nemogoče je, da bi mogli pripraviti njivo po okopavinah še za setev ozimne rži.

Sadonosnik nam daje v avgustu že prvo sadje. Po Veliki maši je že vsako jabolko in vsaka hruška toliko zrela, da jo moremo koristno uporabiti. Zbirajmo zato odpadlo sadje predvsem za napravo domačega kisa. Zbirajmo pa tudi črveno in gnilo odpadlo sadje, to pa zakopljimo, da uničimo s tem vsakovrstne bolezni in škodljivce sadnega drevja.

Augusta meseca je čas za okuliranje sadnega drevja. To je najeno-

stavnejši in najboljši način cepljenja sadnega drevja, ne pozabimo zato na to. Cepiče oziroma očesa za okuliranje narežemo neposredno pred cepljenjem in jim takoj odstranimo listje. Ako traja od rezanja cepičev do cepljenja več kot tri ure, moramo cepiče postaviti v vodo ali pa zaviti v vlažen mah, travo ali krpe.

Skrbimo že sedaj za dobro krompirjevo seme za drugo leto. Zato izberemo del krompirjeve njive, kjer je krompir najlepši in najbolj zdrav. Po možnosti odstranimo nato s tega dela njive vse grmušlje, ki so bolni. To pa tako, da že sedaj, ne šele v jeseni, odstranimo s tega dela njive vse grmušlje z gomolji vred, da se ne bi bolezen mogla zanesti v zdrav krompirjev nasad. Odstranimo vse grmušlje, ki dobivajo rumene ali črnorjave lise ali postajajo kodravi.

Še drugače moremo skrbeti za dobro krompirjevo seme. Že jeseni pri kopanju krompirja izberemo za seme srednje debele gomolje od najbolj zdravih in najbolj rodnihih grmušljev. To delo je sicer precej zamudno, vendar pa se izplača. Saj vendar ni vseeno, ali pridelamo na enem hektarju njive 80 centov krompirja ali pa 160 centov in tudi več.

Sonce

Sonce je že zapustilo svojo najvišjo točko, hitro že skrajšuje svojo vsakodnevno

pot, podaljšuje pa svojo nočno pot pod obzorjem. Meseca avgusta se dan skrajša za eno uro 34 minut in je prvega v mesecu dolg še 15 ur in 5 minut, zadnjega dne v mesecu pa še samo 13 ur in 31 minut.

Dne 1. avgusta vzhaja sonce ob 4. uri 33 minut in zahaja ob 19. uri 38 minut, dne 10. avgusta vzhaja sonce ob 4. uri 46 minut in zahaja ob 19. uri 26 minut, dne 20. avgusta vzhaja sonce ob 4. uri 59 minut in zahaja ob 19. uri 7 minut in dne 31. avgusta vzhaja sonce ob 5. uri 15 minut in zahaja ob 18. uri 46 minut.

Sonce stopi dne 24. avgusta ob 1. uri 8 minut v nebesno znamenje device, takrat je tudi konec pasjih dni.

Zvezde se utrinjajo

Mesec avgust je mesec zvezdnih utrinkov. Nikdar v celem letu se ne povračajo zvezdni utrinki tako gotovo in v takem številu kakor meseca avgusta vsakega leta. Eden najlepših nebesnih pojavov je to, zato ne zamudimo opazovati v jasnih toplih avgustovih večerih zvezdne utrinke. Znanost imenuje te utrinke perzeide, ljudstvo pa jih imenuje solze sv. Lovrencija, ker se ravno v nočeh okrog tega svetnika (od 9. do 14. avgusta) blišči po nebesnem svodu. Zvezdni utrinki perzeid dosežejo svoje največje število dne 12. avgusta. Njihov izvor je blizu zvezde Eta v zvezdju Perzeja. Perzeide so ostanki razpadlega komete (zvezda repatica) 1862 III, ki so precej enakomerno posejani ob nebesni poti tega komete.

Vzroki, zakaj se je ta komet razsul v tisočere in tisočere drobce, morejo biti zelo različni. Mogoče je na to vplivala različna privlačna sila sonca na razne dele komete, mogoče so vplivale na to razne motnje, ki jih v vesoljstvu povzročajo veliki planeti. Ali pa so tudi vplivale na razpad te zvezde

Zadruga za blago

Kaj je produkt? Slovenski izraz se glasi: proizvod in pomeni vse tiste snovne (materialne) dobrine, ki jih človek pridobi (proizvede) s svojim delom. Proizvodov je kajpak silno veliko in jih ljudje pridobivamo v najrazličnejših poklicih. Od proizvodov zemlje se širi proizvodnja preko razne obrti do najsodobnejše organizirane strojne veleobrti ali industrije.

Besedo proizvod (produkt) uporabljamo v zelo širokem pomenu in zajamemo z njo tudi kmetijske pridelke, čeprav ti pravzaprav niso proizvod naših rok oz. strojev in drugih umetnih naprav, temveč neposredni proizvod zemlje. Tak neposredni proizvod zemlje so vsi kmečki pridelki v prvotnem (nepredelanem) stanju, dalje rude v surovem stanju (kakor jih rudarji v zemlji nakopijejo), dalje razna surova zemljiška olja itd.

Vsem proizvodom v prvotnem, nepredelanem stanju pravimo Slovenci: surovine. Žito v kašči je tedaj surovina, moka v vreči pa ne več, ker je že izdelek iz žita. Mleko, ki ga je gospodinja namolzla, je surovina, maslo je že predelano mleko, je tedaj mlečni izdelek.

(Nadaljevanje na 8 strani)

Predvsem si moramo biti na jasnem, katero vrsto zadrug imamo v mislih, kadar govorimo o zadrugah za blago ali produkte, ki jih lahko imenujemo kratko kar blagovne zadruga. Razlikovati jih moramo od takojenovanjih produktivnih ali proizvodnih zadrug. Dočim se produktivne zadruga bavijo s proizvodnjo neke vrste izdelkov iz surovin (n. pr. mlekarska zadruga predeluje mleko v razne mlečne izdelke, kakor v surovo maslo, sir itd.), je pa namen blagovnih zadrug, da razne pridelke in izdelke prodajajo, oz. potrebuje kupujejo.

Staro pravilo nas uči, da tisti človek zna drugega dobro poučiti in ga česa naučiti, ki zna dobro razlikovati. Zlasti je to potrebno v uporabljanju raznih strokovnih izrazov. Marsikaj neuk kmečki človek dostikrat sliši, pa si ni povsem na jasnem, kaj to in ono čisto natanko pomeni. Če pa osnovni pojmi niso jasni, je vsa predstava in vsa slika o povedanem meglena, če ni celo napačna.

Oglejmo si danes najprvo temeljne izraze, ki se jih bomo v bodoče posluževali pri razpravi o raznih vrstah (tipih) zadrug!

kor bi se togotila cela jata psov, ne samo dva.

Medved je grozeče renčal, krave pa vendarle ni pustil.

Prišel je še Marko. Da se pes izkaže pred gospodarjem, ali ker mu je ob navzočnosti človeka zrastle pogum, se je Volkun poglodal od zadaj v medveda, ga ugriznil in še hitreje odskočil.

Medved se je obrnil, zagledal Marka, se postavil na zadnje noge in nameril nanj.

Marko je nastavljal robove. Kaj pa je drugega mogel storiti? Jok ga je videl, Lukež tudi in Tevž, ta ta! »Saj bosta psa pomagala in Jok in Lukež tudi. Križ božji...«

Medved je res prišel do Marka na tri, štiri sežnje blizu. Takrat se mu je zaprl Volkun v hrbet in ni več odskočil. Hrust, mlad in neizkušen, ga je napadel od spredaj, pa ga je zverina tako oplazil, da je bil takoj ves krvav. Preblizu medveda se sicer ni več upal, je pa zato še bolj razdraženo lajal vanj.

Marko se je že prestopil, da bi šel z robove pomoč Volkunu, ker je vedel, da pes ne bo vzdržal.

Takrat pa je s sklonjeno glavo, s krvavimi očmi — prst in ruša sta mu leteli izpod parkljev — prutil od krav junec, Balantov je bil, in naravnost nad medveda.

Medved se je otrese Volkuna in v nekaj skokih, kakor je prišel iz goščave, spet zginitil v njej.

Psa sta jezno lajala za njim; v grmovje nista šla.

Marko pa je imel dovolj opraviti, da je odgnal junca, ki se je ves razgaden hotel lotiti njegovih psov.

Pritekel mu je pomagat Lukež, ki je zamahnil s palico po juncu. Marko pa se je

potegnil za žival? »Ne bij ga, ko nas je vse rešil iz zagate.«

»Kaj nas, tebe, tebe,« se je oglasil Jok globoko zasoplen: »Nisem več za tek. Sapa, sapa mi nagaja — Lukež, ti bi jo pa lahko več imel. Če si videl, kako se je medved postavil pred fanta, bi mu bil skočil pomagat. Pa Tevž! Le kako si se upal potegovati, da bi pasel svoj trop. Pa še k Podlipniku si šil. Ali veš, koliko je petsto jarcev! Saj je junec imel ne samo poguma, tega ima že tako ali tako več, pameti, pameti je imel več kakor vidva. Da si mogel tako glavo izgubiti, Lukež! Čigava pa je krava?«

»Res sem napol zmešan, ko še tega ne pogledam,« je priznal črednik, se okrenil in prestrašil: »Ježeš, Kristeš, Zaborštnikova! Eno samo imajo pa kup otrok.«

»Ali vidiš, tretjine, kaj si naredil, ko nisi poslušal črednika in stal pri plotu. Ko bi bil jaz Zaborštnik, bi ti ušesa navil. V meloh imaš pa še jarca z odbito nogo. Štor! Kaj zijaš sedaj? Zgubi se! Krave past! Bomo že brez tebe opravili.«

»Pa kar hitro,« ga je nagnal še Lukež.

Tevž ni rekel ne bev ne mev; odšel je, kakor so mu ukazali, in se strahovito jezil na Marka in se pridušal, kako mu bo vrnil. Le kaj mu je Marko naredil?

Pobiti kravi, ki je še vedno trepetala, so spustili kri, katero sta Volkun in Hrust polizala. »Sta jo tudi zaslužila.«

»Danes si se pa postavil. Vse si nas posel,« je pohvalil črednik Marka.

Marko se je od hvale prevzel: »Pravzaprav je škoda, da ga je junec odpodil. Ubil bi ga bil, mrho.«

Jok ga je hitro zavrnil: »Ali pa on tebe. Zahvali Boga in svetega Jakoba iz Kompostele, da se je tako izteklo, kakor se je.

repatice razne atomske spremembe in s tem v zvezi razvoj neizmernih in skoraj nepopisljivo velikih sil v notranjosti tega komete. Sedaj plavajo ostanki tega komete kot meteorji po prejšnji kometovi poti in se vsako leto ob določenem času vračajo v naš dogled, so torej del našega sončnega sestava.

So pa tudi taki meteorji, ki pridejo iz globočine vesoljstva, se prikažejo na našem nebu in z izredno hitrostjo, ki znaša do 200 km na sekundo, spet izginejo v vesoljstvo in se ne vrnejo nikdar več.

V brezmesčnih pa jasnih nočeh okrog 10. avgusta moremo opazovati na nebu okrog 46 meteorjev ali zvezdnih utrinkov v eni uri.

Mesec in vreme

V mesecu avgustu imamo letos kar pet luninih sprememb in to: polna luna dne 2. avgusta ob 2. uri 50 minut, zadnji krajec dne 9. avgusta ob 21. uri 22 minut, mlaj dne 16. avgusta ob 12. uri 12 minut, prvi krajec dne 23. avgusta ob 13. uri 40 minut in še enkrat polna luna dne 31. avgusta ob 17. uri 34 minut.

Po stoletnem koledarju se nam obeta v mesecu avgustu takole vreme: prvi dnevi meseca so topli, nato nastopi do 10. neprijetno vreme, nakar naj bi bilo do 30. spet lepo vreme.

Vremenski ključ po luninih spremembah napoveduje: okrog 2. avgusta mrzlo in dež, okrog 9. avgusta lepo ob severnem ali zapadnem vetru in dež ob južnem ali jugozapadnem vetru. Okrog 16. avgusta naj bi bilo veliko dežja, ravno tako okrog 23. avgusta, okrog 31. avgusta pa lepo vreme.

Četrta in peti dan po mlaju sta 20. in 21. avgusta, stota ura po mlaju pa je dne 20. avgusta ob 16. uri 12 minut. Ta naj bi nam napovedovala vreme za prihodnja dva ali tri tedne.

Najvažnejši vremenski pregovori in izreki za mesec avgust so:

Ob sv. Lovrencu in Jerneju lepih dni se vsako jeseni lahko veseli.

Ako prve tedne avgusta sonce žarke tople lije,

prihodnja zima z ostrim mrazom brije. Kakor bo letošnji avgust,

tak bo prihodnji februar. Prijeten in vroč avgust —

dolgo zimo napoveduje. Suhega avgusta je kmet vesel.

Ako avgust z grmenjem prične, do konca z njim nehati ne zna.

Ako avgusta severni veter pihlja, še dolgo se nam lepo vreme smehlja.

Ako okrog sv. Ožbalta dežuje, kruh se podražuje,

pa če vse gore, iz moke bi bile.

Če o sv. Lavrenciju dežuje, slabo to pašo za ovce in čebele prerokuje.

Kakor vreme na Veliko mašo, tako vso jesen ostane.

Ako okrog sv. Roka dežuje, gosenica v zelju kraljuje.

Kakor sv. Jernej — tako tudi jesen vedri.

Dež na dan sv. Janeza obglavljenja vse orehe pokvari.

August naj bo lep, topel, to si želi kmet; pa bodo lepo še uspevale okopavine, obilna bo ajda, dobra bo paša in bogato bo obrodilo sadno drevje.

Se boš že še srečal z medvedi. Pa na samem in sam. Glej, da ti takrat ne uide srce za pete. Če je že na Vrhčh hudo, kaj bo letos šele Zavrhom!

Marko je obmolnil; na tihem ga je zaskrbelo.

»Ježeš! Lenki bo hudo. Kristeš! Kaj naj naredim sedaj?« je žalosten vzkliknil Lukež.

Pa ga je komposteljski romar potolažil: »Žena te ima rada in ji boš lahko dopovedal, da nisi ti kriv nesreče. Le vse leto jo bo skrbelo, kdaj te medved v planini raztrga. Taka je ženska, če te ima rada. Krave pa nazaj na Reber zaženita, napasla jih danes tako ne bosta, ko so vse zbegane. Potem pa stopi domov, naj takoj kdo pride z vozom po kravo. Pod Komunom naj naloži še Podlipnikovega koštruna.«

Črednik se je še enkrat obema lepo zahvalil in odšel. Na tihem mu je bilo žal, da ni Marko njegov tretjine; pa se je domislil, da bi potem ne pasel Podlipnikovih jarcev, in je samega sebe — kakor Marko Tevža, ozmerjal z bučo neumno.

Padle so prve kaplje dežja. Ovčarja sta se ogrnila: Marko s kožuhom z volno na zunaj, Jok je pa oblekel burnus z romarsko školjko na prsih.

Zofija bo mokra. Hvala Bogu!

*

Na Krniškem robu je Marko že zdaleč ugledal velik rdeč dežnik, ki je bil kaj malo dvignjen od zemlje: »Le komu se ljubi v dežju sedeti na gmajni?« je pomislil.

Rdeča streha pa se je začela premikati proti njemu. »Saj ni odrasel človek; otrok je.« Marko je obsojil ljudi, ki nimajo pameti, da puščajo otroke pod noč in v takem vremenu z doma. Koj nato je stekel!

JANEZ JALEN:

Ovčar Marko

9.

Tudi Volkun se ni upal napasti; z naježenim hrptom je renčal poleg obeh pastirjev.

Jok je lezel s skale in vpil. Kaj, ko ga nihče ni razumel.

Krave so tekale naokrog, suvale z rogovi teleta, jih zganjale na sredo, togotno kopale zemljo, pri tem tulile skoro nič manj strašno kakor njih pobita vrstnica na senožeti, katera se je še vedno skušala dvigniti in uteči smrti. Medved, ki se je že lotil vimen, je še nekajkrat udaril s šapo, nakar je krava utihnila in je bilo slišati s seče samo še momljajoče renčanje zverine.

Okrog krav je kakor brez glave tekal Lukež in klical: »Ježeš, Kristeš, Tevž, kam si šel?«

Tevž je stekel k Lukežu. Marko pa je še vedno stal, kjer je bil, in razmišljal, kako bo branil svoje jarce, če bo treba. Pa je nedaleč od njega zakričal Jok: »Kaj stojiš, Marko! S psi nadenj!«

In preden se je Marko zavedel, je že šušal Jok oba psa: »Volkun! Hrust! Ujs! ujs!«

Na ta ukaz je šinil Volkun kakor puščica na senožet; Hrust za njim; za obema pa se je spustil v dir Marko.

Nekaj skokov pred medvedom in kravo se je Volkun ustavil. Hrust seveda tudi. Oba sta pa pričela glasno in tako na gosto lajati, da je odmevalo od vrhov, ka-

Izpod domače lipe

GOZDANJE

Že od začetka leta se nismo nič oglašali. Bomo pa sedaj poskušali malo več napisati. Sicer se ni zgodilo nič posebnega, vendar napišem vsaj toliko, da bo tudi o nas kaj v »Kroniki«, ki jo zelo radi beremo. Za nas pomeni slovenski list zelo mnogo, saj nam je skoraj edino sredstvo, s katerim se borimo za naše pravice in naš narodni obstoj. V naši župniji je bilo pred štiridesetimi leti samo pet nemških družin in še te so govorile slovensko, če je bilo treba. Počasi pa so začeli vandrat k nam od vseh strani in tako imamo povsod dosti takih. Že to priseljevanje drugorodcev je vplivalo na slovenski življenj v narodnostnem pogledu slabo. Ko pa je prišel nacizem, se je stvar še poslabšala, kajti njegov namen je bil, iztrebiti slovensko besedo. Če dvojezična šola ne bo napredovala, bodo od tega imeli škodo samo Slovenci. Nacisti še kar naprej govorijo, da bodo v nekaj letih spet prišli na površje in nam že pokazali, ker »kar se je Janezek naučil, tudi Janez zna«. Po drugi strani jih pa jezi, ker so imeli zmago že v žepu, pa je bil žep strgan in zmaga je šla po vodi.

Strela je udarila v bor pri Kašniku na Korenu. Bor stoji samo nekaj korakov od skednja. Južno od bora imajo vaščani majhno kegljišče, kjer si ob nedeljah krajšajo čas. Strela je oplazila osem ljudi. Nekateri bolj, druge manj. Nekega fanta, ki je stal ob deblu je močno zadelo in osmodilo, da so ga morali nesti domov.

Tudi pri nas bomo dobili elektriko. Kdaj bo posvetila ne vemo, ker delo gre bolj počasi od rok in traja že od lanskega leta dalje. Pravijo, da ni materijala.

OBIRSKO

Do sedaj smo z Obirskega pisali bolj o »ohčetih«, igranih in smrti, danes pa hočemo napisati nekaj o rojstvih, da ne boste mislili, da nas je vedno manj in da izumiramo, kakor kakšno indijsko pleme. Herizevi Faniki je štorljak prinesla majčkeno Katico, ki prav krepko kriči, štruglovi Justa pa srčkano Nežiko, ki jo je mamica zelo vesela, čeprav je mala Nežika večkrat sitna kakor pa pridna. Pri Mavčevih je prijokal na svet mali Tonček, pa je revček umrl in naredil materi veliko žalost. »Kroniko« preberemo od prve do zadnje črke in nam nobena stvar ne uide. Tako nam tudi ni ušel članek iz Bilčovsa, ki govori o kmečkih poslih in nas kmete zanima. Zato bomo danes z nekaj vrsticami nanj odgovorili.

Pišete, zakaj mladina beži v mesto in noče delati na kmetih. Tega ni kriva mladina in tudi kmet ne, ampak je tega kriva demokratična birokracija oblasti. Ne samo mladina, tudi stari delavci gredo rajše v tovarno ali kamorkoli v mesto delat iz čisto enostavnega vzroka, ker več zaslužijo in raztrgajo manj obleke. Po drugi strani se v mestu marsikaj tudi lažje dobi kakor na kmetih, čeprav ne ravno za uradne cene. Toda če rabiš, si moraš pač kupiti, čeprav denar s težavo skupaj spraviš.

viš. Čisto pravilno in resnično ste napisali, da kmet ne more dati hlapcu ali dekli 100 šilingov mesečno. Kje pa naj vzame. Navadno dobi hlapec ali dekla 30 do 40 šil. Če kmet proda vola, dobi zanj v najboljšem primeru 1000 šilingov. Mora pa si kupiti obleko in nekaj živeža, ker vsak ne pridela toliko, da bi imel za vse leto dovolj zlasti, če je slaba letina. Če k temu prištejemo še kopico otrok, je pač vprašanje, kje naj kmet dobi vsak mesec 100 šilingov za hlapca. Mali kmet ne more prodati na leto več kakor enega vola. Če je pa kmet velik, potem mora imeti več ljudi in tudi rabi več. Marsikdo bi šel na kmete delat, pa nima kaj nase dati. Navajamo primer: Dekle, staro 20 let, je bilo dalj časa v mestu. Obutev je imela lahko. Kar naenkrat je dobila od »Arbeitsamta«, da mora na kmete delat. Imela pa je samo par čevljev, pa še tiste je morala na črno kupiti, ker nakaznice za obutev že od 1943 ni dobila, kar pomeni v življenju čevljev veliko, tri leta pa gotovo smrt. Še noge v treh letih malo obrabiš, kaj šele čevlje. Prišla je s temi lahkimi čevlji h kmetu in ker na kmetih navadno ni asfaltirano kakor v mestu, ampak je ostro kamenje, je čevlje strgala v petih dneh, kar je treba z vidika državnega gospodarstva pozdraviti, če bi bili drugi časi in bi državno gospodarstvo ne bilo tako na psu, da se samo sebi ne more pomagati, kaj šele drugim. Kaj naj uboga dekle počne. Poleti že hodiš bos ali v cokolah, pozimi pa to ne gre. Naj bi na občini v Kapli, kjer nobenega ne vidiš v cokolah ali bosopetega, malo premislili. Mislimo, da če ima »Arbeitsamt« toliko skrbi, da se ne bi kdo od postopanja zredil, naj bi bil dosleden in poskrbel, da bodo ljudje oblačeni in obuti. S škarjami ne more nihče trave kositi, pa če mu ukaže ne vem kdo. Nihče nima veselja do dela, če si ne more ničesar kupiti. Od samega dela se pa tudi še ni nihče zredil.

REBERCA

Visoko nad komendskimi vrati je videti sliko sv. Jurija, ki tišči k tlom zmaja, simbol vseh človeških strasti, nesoglasja in nasilja. Menda se je ta zmaj spet prebudil in ogroža slogo in soglasje med Reberčani. Enkrat je že »Kronika« poročala o tukajšnjih prilikah glede bogoslužnega jezika v cerkvi in danes se spet oglašamo v tej zadevi.

Mi Slovenci ne kratimo nikomur in si ne lastimo pravic drugih. Smemo pa zahtevati, da spoštujejo tudi drugi naše pravice, posebno pravice do našega slovenskega jezika. Zadnje tedne se namreč sliši, da se bo jezik pri petju in pridigi spremenil. Vse te poskuse, nadomestiti božjo službo v domačem jeziku z drugim, nemškim jezikom, ki ga mnogi ne razumemo, ostro obsojamo in odklanjamo. Kristus je rekel: »Pojdite in učite vse narode.« Pri tem pa ni mislil tega ali onega jezika, ampak je mislil, da naj vsak narod poslušja božjo besedo v svojem jeziku.

Ko so med vojno nastopila leta nemškega nasilja, ko je bil Slovenec oropan na

svoji zemlji zadnje pravice — svojega jezika —, so naše matere potpele in med nemško pridigo z rožnim vencem v rokah prošle Marijo, da bi se spet vrnila pravica, da bi spet slišale božjo besedo v slovenskem jeziku, ki ga edino razumejo. Njihove prošnje niso bile zastoj. Kmalu po premirju je izšla cerkvena postava, na podlagi katere naj se opravlja bogoslužje v vsaki fari, tudi na reberški, v tistem jeziku, v katerem se je opravljal do zadnjega dneva leta 1937. Očitno dejstvo je, da v naši cerkvi vse do leta 1941. nemškega jezika nikdar ni bilo in zato zahtevamo, da se ta cerkvena postava spoštuje in ne prelamlja. Mi nočemo prodati z jezikom svojih očetov njihove vere in tudi obratno ne. Povsod, kjer so se nekdaj slovenske fare izneverile svojemu slovenskemu jeziku, je znano, da so kmalu postale nezveste tudi veri in lahko rečemo, da so tisti, ki so omahljivi v vnemi za vero, tudi omahljivi v vnemi za domačo slovensko govorico. Vnema in zvestoba do materinske besede gre vzporedno z vnemo in zvestobo do vere. Zato nočemo prodati s slovenskim jezikom vere ali pa z vero slovenskega jezika.

Kakšno pa je v resnici razmerje med slovenskim in nemškim jezikom na Reberci? Gotovo so od prej ali pozneje v naši okolici, predvsem v reberški tovarni priseljenci, ki ne razumejo slovenskega jezika. Teh je z otroki vred okoli dva s t. Če primerjamo to število s številom vernikov na Reberci in okolici, pride na vsakih petintrideset slovenskih vernikov eden, ki ne razume slovensko. Glede na to se je vpeljala, kot znano, posebna nemška pridiga. Uspeh je bil, da so bile pri zadnji nemški pridigi samo štiri osebe, na kar se je seveda s takimi poskusi prenehalo. Sedaj so pa nekateri prišli na »boljšo« misel. Treba je samo nemške pridige med slovensko službo božjo in naenkrat bo dovolj vernikov, ki jo bodo poslušali. Verniki bodo slovenski in tisti, katerim naj bi bila nemška pridiga namenjena, bodo lahko naprej ostali doma, kot so vse doslej, saj bodo Slovenci itak tudi za tiste molili, ki jih ni v cerkvi. Da jih je toliko in toliko med starejšim rodом, ki sploh ne razumejo nemški in drugi le na pol razumejo izraze pri nemški pridigi, to je postranska stvar. Glavno je, da bi cerkev spet postala dekla tujemu jeziku, kot je bila več let poprej do 1945. leta. Če so v cerkvi in pred Bogom vsi enaki in ima vsak pravico do božje besede v materinščini, zakaj bi je ne imeli tudi slovenski domačini — Reberčani! Ne zahtevamo predpravic, hočemo biti samo na enaki stopnji z drugimi. Če pride Slovenec v tujino, si kmalu pomaga in se priuči tujega jezika. Mi od nikogar ne zahtevamo, da bi se ravnal po nas in se učil našega jezika. Vsak naj stori kakor hoče. Da bi pa nam vsiljevali tuj jezik in to še v cerkvi, to ne more biti pravilno in pravično. Treba je tudi tu prave demokratične svobode.

List koroških Slovencev »Koroški Slovenec« je leta 1939 meseca junija objavil nekatera načela večjega evropskega naroda glede domačega jezika. Med temi načeli, ki danes prav tako držijo in so važna, najdemo tudi sledeča:

Ljubi svoj jezik, ki je najdražje izročilo

tvojega rodu (za vero). Nikar ga ne skruj nimo in onečaščajmo z nemarnostjo. Daj svojemu jeziku prednost pred drugim! Bodi trden in vztrajen, kadar braniš svoje pravice. Vedi, da je zelo težko zopet pridobiti lahkomišelnost izgubljene pravice. Bodi dober in plemenit človek, toda ne zamenjaj dobrosrčnosti s slabostjo. Ostani trden, kjer je vztrajnost in trdna volja potrebna. Bodi strpen, a ne hlapčevski.

Ta načela naj bi si osvojili tudi v sedanjih časih in posebno naj bi jih ne pozabili doraščajoča in dorasla mladina. Če so se naši fantje naučili v tujini več jezikov, naj ne pozabijo, da jih je pred vsemi drugimi učila domača vas in hiša ter rodna mati lepe slovenske besede, ki jo naš narod govori že stoletja na tej slovenski zemlji. Šele tedaj se bo vrnil naš mladi rod docela domov, ko se bo vrnil duhovno k starim in pravim vrednotam vere in materinske besede. Da je treba pri tem premagati ovire, nihče ne taji. Koliko naporov, nevarnosti in žrtev je stala marsikoga že sama pot iz tujine do domače hiše. Treba je bilo prav resne volje, da smo se oprijeli prejšnjega domačega dela in krščanskih načel v življenju. Tako tudi povratek k domači slovenski besedi ni brez truda, posebno k pisani in tiskani slovenski besedi. Toda te ovire nas ne bodo oplahšile, še manj pa strle. Naročili in brali bomo slovensko tiskano besedo, to so časopisi in verski listi in kmalu bodo prvotne težave premagane. In ko bomo popravili vsak pri sebi škodo, ki nam jo je povzročila minula vojna in njena leta na naši materini besedi, bomo spoznali, da smo šele tedaj prišli k sebi nazaj in se vrnili na svoj dragi dom, ko smo spoznali tudi njegov neprecenljivi zaklad: naš slovenski jezik.

BLATO

Slovenske radijske oddaje radi poslušamo, zlasti ob četrtkih in nedeljah, ko vedno slišimo slovensko pesem, igro ali kaj podobnega. Z nedeljskimi oddajami bi bilo kar v redu, pri četrtkovih pa bi želeli, če bi bilo mogoče, da bi bila bolj pozno zvečer, recimo po osmi uri enkrat. Sedaj poleti, ko imamo mnogo dela, nas ni tako zgodaj s polja domov in tako že dolgo nismo slišali četrtkove oddaje. Da bi pa šli nalašč zaradi oddaje domov in pustili delo, tega pa seveda ne moremo. Morda ne samo pri nas na Blatu, ampak tudi drugod želijo, da bi četrtkove oddaje preložili na poznejšo uro. Od pozne jeseni pa do vigredi naj bodo oddaje kakor sedaj, ker v tem času smo doma.

Pred dobrim tednom smo imeli tako burjo, da nam je otrsela skoraj vse sadje, ki smo ga sprešali in most bomo spili od jeze, ker nam je ta presneta burja s svojim predpusnim veseljem naredila toliko škodo. Bila je tako močna, da je podrla nov Kerbičev kozolec in Figovčev, ki je bit tudi še trden. Tudi po gozdu, kjer je podrta precej drevja, je naredila škodo tako, da bomo menda čisto ob les. Ob cesti so namreč nam vse posekali in sekajo še naprej. Denarja nam niso pokazali še nobenega, pa kaj bi ga tudi, saj itak pravijo, da bo propadel in če bi nam kaj dali, bi morali spet skrbeti, kam z njim, tako pa smo rešeni vsaj teh skrbi.

Volkun vesel proti razpetemu dežniku in Marko je spoznal Manjco.

»Marko!«

»Kje pa je Rozalka?«

»Doma.«

»Kaj da te je pustila od doma?«

»Saj mi je rekla, da ne smem iti, pa sem ji ušla. Na jok ji je šlo.«

»Kaj pa je vendar, Manica?«

»Skrbelo me je, ali vama res ni medved nič naredil. Tebi in Volkunu.«

Marko se ji je zasmejal: »Saj vidiš, da sva oba zdrava.«

Bosa je stopicala Manica poleg brata in pripovedovala, da je krava že odrta, visi na Podlipnikovem skednju in da bodo Podlipnikov avta Zaborštnikovim še nočjo dali drugo kravo, da bodo otroci imeli mleko, in da so koštruna tudi zaklali. In da je Podrobar rekel Balantu: »Baha, baha. Pa Podlipnik lahko, ko ima vsega dovolj in bo vse pustil samo dvema.« In je še potožila, da ne ve, zakaj so Podrobarjev ata hudi na Podlipnikovega, ki bodo za mrtvo kravo dali živo.

»No, Manica, le pojdi domov, da ne boš mokra,« jo je odslavil Marko: »Tudi jaz bom kmalu prišel.«

Manica je pritekla domov.

»Kje si hodila?« jo je osorno sprejela Rozalka.

Manica pa še dežnika ni utegnula zapreti. Smuknila je k oču za peč: »Oča! Oča! Oba sta zdrava, Marko in Volkun.«

Kako ne boš vesel otroka s takim srcem.

*

Pred Podlipnikovo hišo, pod širokim napuščem, od katerega je lil gost kap, je stala vrsta ljudi, ki se je pred vrati zgoštila v gručo. Pogovor se je pletel venomer okrog medveda, ubite krave in Marka.

Vsem se je dobro zdelo, da je Marko doma iz Krnic, iz njih domače vasi: »Mi, mi!«

Nekajkrat se je odtrgal iz gruč smeh zaradi tretjineka Rotijinega Tevža.

Otroci so nepočakani pogledovali izza vogla na vas, dokler ni Cenek vesel označil: »Že poje! Naš zvonec poje.« Marko žene v ovčjak.«

In otroci in ženske in tudi nekatere moške je premagalo, da so nehote stopili izpred vrat na vogel.

Ančka se že okroglo uro ni upala iz kuhinje; bala se je pogledov in morda bi jo celo z besedo podražili. Sama ni vedela, kako je stala kar nenadoma v hiši pri oknu in prav takrat, ko je Marko v mokrem kožuho in z robevnico pod pazduho prignjal jarce, ki so se začudili gruči ljudi in obstali pred odprto leso.

Marko je ni prezrl. Prijazno sta se nasmehnila drug drugemu in silno dobro se je obema zdelo, da tega ni nihče opazil.

Mar je bilo sedaj Marku za ljudi, ki so ga čakali. Saj ga je z veseljem obrazom pogledala skozi okno Ančka, Podlipnikova Ančka.

In ko so ga vaščani pozdravljali: »Marko, ti pa ti. Pogum imaš. Kdo bi ti bil prisodil,« jim je Marko sicer prijazno, pa samo mimogrede odzdravil, zaklical Volkunu, ki se je za hip zmedel, pognal v ovčjak in grede sklenil: »Če Bog da in če bo prilika nanesla, ubijem medveda, da bo Ančka vesela. Podlipnikova Ančka. — Podlipnikova...? Naj bo, čigar hoče, Ančka je Ančka, ubijem ji medveda.«

Ančka pa je pritekla vsa zaskrbljena v kuhinjo: »Mama, Marko je moker. Brž mu dajva kaj gorkega, da se ne prehladi.«

Podlipnica jo je s skrbjo pogledala: »An-

čka, hitro odraščaj. Pa ne vem, ali poganjaš v pravi vrh.«

Dekle jo zardelo in se je takoj zasmililo mami: »Juhe mu nalij, meso je še pretrdo. Saj je on rešil kravo.«

Marko je otepal s klobuka in kožuha mikoto. Takrat je stopil na prag Cena in prijel Marka za obe rami: »Čaj, da te ogle dam. Živ si še. Cel tudi. Alo! Ženske! V žehto s fantom!«

Marko ni vedel, kaj gospodar hoče. Cena pa je začel smrkati in ugotovil: »Pa, saj nimaš nič duha. Srenjski župan se je pa bal, kdo te bo pral, kadar boš medveda srečal.«

Glasen krohot, ki je veljal Podrobarju, ne Marku, se je razlegel po Podlipnikovem dvoru.

Sedaj je Marko razumel in se je postavil: »Žehto naj namočijo danes pri tisti hiši, kjer navezane nasušivne rjuhe same s skednja padajo in kjer vse kure takrat znesejo, kadar jaz prvič ženem jarce mimo hiše. Tevž! Kurja korajža pa vrabčeva moč.«

Nato je Podrobarjevega fanta, ki je tudi pasel radovednost, kar odneslo okrog vogla.

Za njim so se počasi razhajali drugi in se pogovarjali:

»Hudomušen pa je Cena.«

»Je, pa je tudi dober. Ne bi vsak dal žive krave za mrtvo.«

»Saj je tisto dal, ki jo je sam mislil jutri pobiti. Pojutrišnjem odpeljejo s parizari k morju in kaj jim je, bahačem, pojesti eno kravo. Trije, štirje si jo razdele. Boš videl, kako bodo pod noč prišli po meso.«

»Tiste ni dal, ki jo je mislil pobiti. Junico je mislil pobiti. Tako je dal z mle-

kom. Zaborštnik ni prav nič na škodi.«

Balant je pogovor ustavil: »Recite, kar hočete. Kadar gre zares, se Cena vselej skaže. Če pa včasih koga kaj griseka — no, marsikdo zasluži.«

»Obrne se mu pa tudi vse po sreči. Pri jarcih ima sedaj najboljšega psa. Ovčarja tudi, kakor kaže, čeprav smo se norčevali iz Marka.«

»Kako bo pa nam zverina trgala žival, bomo pa v jeseni videli. Če medved pride na Vrhé, kako bo šele gospodaril Zavrhom.«

Gospodar je peljal ovčarja v hišo in mimogrede ukazal v kuhinjo: »Ančka, prinesi mu juhe.«

Ančka se je oddehnila, ker je že držala skledo v rokah in jo je skrbelo, če ne bo zardela v hiši in bi ata to opazil.

Sedi in jej! Zaslužil si.« Sam ni sedel.

Marko pa se je spomnil Tevža: »Vse bi bilo dobro, če bi ne bil Rotijina neroda, ali — ne vem, kako bi mu rekel — koštruna noge odbil. Malo sram me je, da sem izmed vseh ovčarjev prvega jarca zapasel jaz.«

»Nisi prvega. Volkovi so jim jih metali že zjutraj za Poljčami, opoldne pa za Mostami.«

»Slabo me tolažite. Trda bo Zavrhom.«

»Bo. Zato pa ta koštrun ne šteje med zapasene. Tako ali tako bi bil moral enega zaklati. Cenek se je nekaj usajal, ker ni še pozabil, da nisi hotel njegovemu jarcu obesiti velikega zvonca, in sem mu hotel jaz dati drugega koštruna, pa me je prehitela že Ančka, ki se sedaj čuti počaščen, da njena ovca nosi veliki zvonec. Vidiš, Pravzaprav sem jaz še za eno volno na dobičku.«

(Dalje prihodnjič.)

RADIO CELOVEC

SLOVENSKE KRAJINE

V dobi, ko prehaja prvo tisočletje naše-ga letoštetja v drugo, razdele našo zemljo na več krajin. To so storili Nemci iz svojih vojaških in političnih razlogov. Nam je bila ta razkosanost v narodno škodo, saj še do danes nismo te razdelitve povsem preboleli. Korošci, Primorci, Kranjci, Stajerci itd., ki so jih umetno ustvarili Nemci, da so oslabil našo narodno enotnost, še danes marsikoga teže, da poudarja to razliko. S tem seveda zapada (in se tega mor-da niti ne zaveda) tistemu nekdanjemu načrtu Nemcev, ki hočejo dokazovati, da je Primorec in Kranjec čisto nekaj drugega in da nista oba eno, namreč Slovenca. Kakšne so bile v prvem času te sloven-ske pokrajine?

V prvem stoletju vojvodine Koroške (976—1077) si v vojvodskem dostojanstvu slede naglo drug za drugim člani različnih nemških plemiških rodbin. Postavljala in odstavljala jih je krona, skrbno pri tem čuječ, da ne bi kateri teh vojvod postal premogočen. Kako nevarno je moglo postati za državno oblast, ako je prišel eden ali drugi do velike moči, nam je zgled vojvoda Adalberon, ki je od vojvod 11. stol. v koroški politični zgodovini najpomembnejši.

Adalberonov rod je prišel v Alpe iz Bavar-ske. Po gradu Eppenstein na Zgornjem Štajerskem se njegovi člani začno imenovati Eppensteinci. Že od Adalberonovih dedov si je pridobil v teh krajih bogato posest. Ko je po zavrnitvi Madžarov ustanovljena ob srednji Muri posebna Karantanska krajina, postanejo Eppensteinci nje načelniki, obenem si pa na Zgornjem Štajerskem in sosednjem Koroškem v znatni meri povečajo svojo zemljo. Po izpraznitvi koroškega vojvod-skega prestola leta 1011, s smrtjo vojvode Konrada, postane Adalberon, ta-krat že eden najmočnejših gospodov v naših krajih, koroški vojvoda, obdrži pa obenem še nadalje vodstvo Karantanske krajine.

Po Adalberonovem padcu je personalna unija med Karantansko krajino in vojvodi-no Koroško zopet prenehala. Vrsta koroških vojvod se poslej pogostokrat menja ali pa celo pretrga, kadar si je vladar sam začasno pridržal neposredno oblast nad deželo. Namesto vojvodov tujcev, od kate-rih nekateri poverjene jim vojvodine še videli niso, pridejo v drugi polovici 11. stol. do veljave v deželi že udomačeni Eppensteinci. Iz tega rodu je Adalberonov vnuk Liutold, ki postane leta 1077 vojvoda koroški. Sledi mu od leta 1090 do leta 1122 njegov brat Henrik, dotlej krajišnik na Kranjskem in v Istri. Bil je zad-nji iz rodu Eppensteincev.

Karantanska krajina — Štajerska

Karantanska krajina je nastala kot člen v pasu obrambne meje proti Ogrski okoli leta 790. Karantanska krajina se zove de-žela, ker je bila ustanovljena kot krajina, ki naj ščiti predvsem ožjo Karantanijo ali Koroško.

Podravska krajina

Imenuje se, gledana s Koroškega, tudi Krajina onostran gozda, to je Dravskega gozda med Pohorjem in Kozjakom, po Ptuj-u pa tudi Ptuj-ska krajina. Tudi začetki Podravske krajine segajo v dobo po zavrnitvi Madžarov. Takrat je bila ta proti Madžarom ob Dravi ustanovljena krajina po obsegu še manjša.

Na čelu Podravske krajine stoje krajišniki iz raznih rodbin, nazadnje stranska veja koroških španhajmov; ko ti izumrjejo, dobe krajino po letu 1147, obe-nem s španhajmskim privatnim imetjem, štajerski Traungavci, ki s tem potisnejo meje svoje štajerske marke na jugu do črte Konjiška gora — Boč — Donačka gora.

Savinjska krajina

Njen politični razvoj je ozko povezan s sosednjo Kranjsko. V frankovski dobi spa-da porečje Savinje h krajini, ki se omenja ob zgornji Savi in je predhodnica kesnejše Kranjske. Po madžarskih navalih je ta »Posavska krajina« v obliki nove Kranjske krajine zopet obu-jena k življenju in del nje je Savinjska krajina.

Stara Savinjska krajina je bila prav ob-sežna, saj je segala izpred Ljubljane do Sotle in od solčavskih planin ter Boča do jugozapadnih Gorjancev in kočevskih gora.

Ogromno ozemlje, ki sta ga oba prva sa-vinjska mejna grofa prejela od krone, je preživela ju grofica Hema nakloni-la cerkvi na koroški Krki. Z zemljo je pa bila krajiški oblasti na Savinskem odvze-ta prava podlaga. Kar se imenuje še do srede 12. stol. kot oblast savinjskih mej-

govori po časopisu

nih grofov, se omenja le po imenu. Dejan-sko izvajanje krajiške oblasti v Savinjski krajini je prešlo na krajišnike v Kranj-ski.

Kranjska

Ime je nastalo iz dvojne imenske podla-ge, keltske Carniole in slovenske Krajine. Krajina pomenja pokrajino sploh, posebej pa še obmejno. Kar je v nemščini in latinščini »marka«, to je v slovenščini »krajina«. Krajina kot deželno ime je obviselo na naj-večji in najpomembnejši slovenskih kra-jin, to je na marki ob zgornji Savi. Da se je splošno ime krajina ohranilo prav tu, so pa vplivali tudi odnosi tega imena do imen keltskega izvora Carniola in Carnium. Carniola je to, kar mala Car-nia, za razliko od večje, ki se je razpro-stirala onostran glavnega grebena Julij-skih Alp. v današnji Furlaniji in ima ime po prebivalcih Karnih. Carniola ali mala Carnia je v pozni antiki obsegala še večji del današnje Gorenjske.

Zadruga za blago

(Nadaljevanje s 6. strani.)

Med obrate in naprave, ki imajo namen pridobivati produkte v prvotnem ali prvobitnem stanju (Urproduktion) iz zemlje, štejemo v prvi vrsti kmetijske obrate; kmetijska proizvodnja je dejansko v svojem bistvu proizvodnja surovin, katere človeštvo potrebuje za telesni obstanek (živež, surovine za obleko in drugo). Brez kmetijske produkcije človek nikoli ni mogel shajati, dočim mnogo produktov, ki se danes zde nujno potrebni, pred tisočletji ni bilo, pa se je življenje vseeno razvijalo.

Seveda se je pa s splošnim napredkom človeštva razvijala tudi proizvodnja naj-različnejših izdelkov iz surove kmetijske produkcije. Če dandanes dobiš n. pr. iz Amerike paket živil, je vse predelano, konzervirano in podobno. To so produkti živilske industrije, ki iz kmetijskih surovin (n. pr. iz jajc napravi jajčni prašek in ga shrani v pločevinasti škatli) izdeluje naj-različnejše izdelke.

Tudi pri nas se je živilska industrija le-po razvila in se še bo. Stanja v Ameriki sicer še ne bo tako hitro dosegla, ali bodočnost ima prav gotovo. Produkti v surovem stanju imajo v sebi mnogo snovi, ki se brez škode lahko odstranijo (n. pr. voda!) in se trpežnost živila zveča. Prav tako se dajo pripraviti zelo okusna živila v takem stanju, da ni treba dolgega kuhanja. S predelavo in smotnim mešanjem raznih živil dobivamo nova, zelo hranilna živila. In tako naprej.

Nastane kajpada vprašanje, ali je za kmeta kot pridelovalca surovin vseeno, kje so take industrije, kdo jih ima v rokah in kako poslujejo. Na to vprašanje bo-mo obširneje odgovorili pozneje, ko bo go-vora o proizvajalnih (produktivnih) zadrugah.

Sedaj pa pojdimo dalje! Kaj pa pomeni beseda blago? No, to je drug izraz za najrazličnejše proizvode, pridelke in izdelke. Ima še širši pomen kot beseda proiz-vod. In če govorimo o zadrugah za blago ali blagovnih zadrugah, imamo vedno v mislih tiste zadrugne ustanove, ki blaga (t. j. raznih produktov) ne proizva-jajo in ne predelujejo, marveč skrbijo za njihov promet. Z drugo besedo: blagovne zadruga blago nabavljajo (kupu-jejo) in prodajajo. Zato jim pa pravimo tudi nabavne in prodajne zadruga, ponekod se imenujejo konsumna zadruga (ali društvo).

V jedru gre pri vseh označbah za isto vrsto združnega poslovanja, le da z raz-ličnim delokrogom. Konsumne (po na-še potrošniške) zadruga so pri-merne bolj za delavske sloje, ker skrbijo za konsumno (potrošno) blago, kakor ga potrebuje delavec.

Kmetijske blagovne (nabavne prodajal-ne) zadruga so večinoma zgrajene na šir-šem temelju. Ne skrbijo namreč le za kmetove konsumne potrebščine (gospodinjsko blago, manufakturo itd.), marveč tudi za gospodarsko-kmetijske potrebščine (se-mena, gnojila, stroji itd.), pa tudi za vnovčenje kmetijskih pridelkov v surovem stanju (n. pr. fižol, krompir, žito, živina itd.).

Nikakor se ne da oporekati, da imajo kmetijske blagovne zadruga, ki jih imajo v rokah prosto izvoljeni kmečki možje, za napredek kmečkega

Mesto Carnium se danes imenuje Kranj. Ime Carniola, ki je ostalo v zgodnjem srednjem veku v spominu za-padne Evrope, se v zanimivi zvezi pojavi zopet v času obnove krajin ali mark na jugovzhodu: »Carniola, ki se po domače imenuje marka Creina« (l. 973). Domače ime za Carniola je bilo torej v drugi po-lovici 10. stol. Creina, to je Krajina. Ime Krajina se je kot deželno ime moglo tem bolj utrditi, ker je prvič pomenilo isto kot nemško-latinska marka in drugič, ker je k temu pripomoglo srednjeveško ime za antični Carnium. Iz Carnium je nastalo namreč slovensko ime Kranj, ki se v vi-rih 10. in 11. stol. imenuje Creina, torej prav tako kot istočasno ime za deželo: Krajina. Označbiza deželo in kraj stasestrnili, akoravno starazličnega izvora, ena keltskega, druga slovenskega. Po slovenski Krajini so Nemci začeli imenovati deželo Creina-Krain, prav tako pa tudi pomem-ben kraj ob sotočju Save in Kokre, kjer je od 12. stol. stal grad deželnega grofa v Krajini-Kranjski (Krain-burg). Kakor je ime mesta Creina pripomoglo k ustalitvi imena Krajina-Krain, tako je pod vplivom iz Carnium v slovenščini nastalega Kranj ustvarjen poleg deželnega naziva še dru-gi, imenovan po Kranju, Kranjska, to je dežela, ki spada pod deželnega grofa s se-

dežem v Kranju. Oblika Kranjska je staro Krajino kot deželno ime v slovenščini kon-čno izpodrinila.

Kot druge krajine na vzhodu je tudi Krajina ob zgornji Savi prvotno v ozkih zvezah s Koroško, se je pa teh kmalu (po l. 1000) oprostila ter se kot samostojna krajina v 11. stol. naglo dvigala in celo po obsegu razširila. Tudi v tej mejni deželi se — kot v ostalih krajinah — pojavijo kot upravitelji člani nemških plemiških rodbin.

Istra

Dežela, od leta 788 frankovska, je bila pri delitvah frankovske države v 9. stol. prideljena Italiji. Njena upravna organiza-cija se je obdržala tudi preko burne dobe madžarskih navalov. V drugi polovici 10. stol. je Istra obenem s Furlanijo in Veronsko marko v ožjih političnih zvezah z Bavarsko in Koroško. Deželo upravlja tedaj poseben grof. Sto let ke-sneje pride do ožje zveze z Kranjsko, ko je kranjski krajišnik Ulrik iz rodu Orla-münde tudi mejni grof istrski. Po-litična zveza s Furlanijo in Veronsko mar-ko, oziroma Bavarsko in Koroško, je bila tedaj že zdavnaj zrahljana. Razvoja zmož-na politična enota Istra-Kranjska-Savinjska, ki si je priborila ob Kvarneru celo do-stop do morja, je propadla po smrti Ulri-ka (1070). Istra pride leta 1077 obenem s Kranjsko pod oglejskega patriarha.

Avstrijec Hafner Josef na 9 mesecev in Avstrijec Malle Johann na 3 mesece zapa-ra, ker sta brez dovoljenja posedovala samokres.

Wiery Gottfried, Avstrijec, na denarno kazn 80 S zaradi posesti britanske imovine.

Avstrijec Mali Erich na 2 meseca pogo-jno, ker je prodal ukraden električni mo-tor za 2.000 S.

Avstrijec Loeffler Heinrich na globo 800 S zaradi nakupa zgoraj imenovanega mo-torja in ker je navedel napačno ceno.

*

Vojaško sodišče v Lienzu je dne 10. in 16. julija obsodilo sledeče osebe:

Katschilabu Dimitrija in Thiminsky Vi-kentija na globo 20 S, ker sta prekoračila 10-kilometrsko mejo za preseljene osebe.

Mac Gregor Karla in Maloyer Alojzija in Gertrudo na 2 meseca zopora; Aichinger Hansa, Troger Marijo, Unterkirchner Na-talijo in Galagar Friedricha na mesec dni zopora; Rader Johana in Marijo na 14 dni in Herke Jožefa na 7 dni zopora, ker so brez dovoljenja prekoračili mejo.

Weiler Rudolfa na 14 dni zopora, pogo-jno na 3 mesece, ker je skušal prodati te-lečjo kožo preko meje.

Mayer Heinricha in Ramoser Jožefa na mesec dni zopora, ker je izvažal valute.

Jaworsky Nikolaja na 21 dni zopora za-radi nedovoljene posesti tekstilnega blaga.

Schmygelski Michaela na 14 dni zaradi nezakonitega nakupa slanine po izvanred-nih cenah.

Rowein Klemensa na globo 100 S in 14 dni zopora pogojno za eno leto, ker je skušal s tujimi dokumenti prekoračiti zaporni pas.

Gasser Alfreda na denarno globo 100 S in 14 dni zopora, pogojno za eno leto, ker je posodil svoje dokumente Rowein Kle-mensu za nezakonito uporabo.

OBJAVA

Gospa, ki je 16. 6. 1947 našla neko moško zapestno uro, naj jo takoj odda v občinski pisarni v Železni Kapli ali pri orožniški postaji, v nasprotnem primeru sledi prijava. 338

MENJAM

C-klarinet (običajno uglasen) dam za dogovorjeno količino drv.

Johan Kodera, Celovec, Kanaltalerstraß 28. 337

Objava uprave

Vsem naročnikom molitvenika spo-ročamo, da se je pošiljka nekoliko za-kasnila. Takoj ko bomo pošiljko spre-jeli, bomo naročene izvode razposlali.

V tem tednu bo izšel tudi drugi del slovnice. Naročniki jo bodo prejeli po pošti.

Uprava „Koroške kronike“.

Nedelja, 10. avgusta:

7.30: Jutranja glasba.
19.30: Polurna oddaja.
20.15: Večerna pesem

Ponedeljek, 11. avgusta:

7.15: Pouk slovenščine.
20.15: Poročila.

Torek, 12. avgusta:

7.15: „Pojav Habsburžanov v slovenski zgodovini“, zgod. predavanje.
20.15: Poročila.

Sreda, 13. avgusta:

7.15: Glasba s plošč.
20.15: Poročila.

Četrtek, 14. avgusta:

7.15: Pouk slovenščine.
19.30: Polurna oddaja.
20.15: Poročila.

Petek, 15. avgusta:

7.15: „Ljudski običaji ob Veliki in Mali maši.“
20.15: Glasba.

Sobota, 16. avgusta:

7.15: „Naši literarni prvaki v luči do-movinske ljubezni“, literarno pre-davanje.
20.15: Poročila.

Morebitne spremembe v času bomo obja-vili pravočasno v radiu.

Obsodbe vojaških sodišč

Pred vojaškim sodiščem v Celovcu so dne 19. julija bili obsojeni:

Juch Albin in Jordan Franz, oba Avstrij-ca, zaradi tatvine mlevskih izdelkov pri mlinarju Scheriau, na 3 mesece zopora.

Nemec Pickardt Felix (SEP) na 4 mesece zopora, ker je sprejel od britanskega voja-ka v darilo 180 litrov bencina.

Nemec Paulson Harry (SEP) na 10 mese-cev zopora zaradi nakupa imovine dvomljivega vira.

Avstrijec Holzer Josef na 3 mesece za-pora in 250 S denarne kazni, Ramusch Lorenz, Avstrijec, na 6 mesecev, Jugoslo-van Jančar Jožef na 6 mesecev, Jugoslovan Hlis Rudolf na 3 mesece zopora, ker so se soudeležili nakupa krave in jo na skrivaj zaklali.

Avstrijka Bartonik Terezija na 8 mese-cev, ker je podtaknila ogenj v stanovanju svojega delodajalca, da bi prikrila tatvino.